

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Katedra pastorálních oborů a právních věd

Konfesní právo a církevní právo

Zdeněk Man

**K PRÁVNÍMU POSTAVENÍ KATOLICKÉ CÍRKVE
JAKO VEŘEJNOPRÁVNÍ KORPORACE
V RÁMCI VNITROSTÁTNÍHO PRÁVA**

—

NÁSTIN KONCEPCE

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., O.Praem.

PRAHA 2008

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a v seznamu literatury a pramenů uvedl veškeré informační zdroje, které jsem použil.

V Praze dne 31. března 2008

OBSAH

<u>ÚVOD</u>	5
<u>1 PRÁVNÍ POSTAVENÍ CÍRKVE VE VZTAHU KE STÁTU</u>	9
1.1 Církev a náboženské společnosti	9
1.2 Katolická církev	10
1.3 Církevní právo a konfesní právo	14
Exkurs: K definici veřejnoprávní korporace	16
<u>2 VEŘEJNOPRÁVNÍ UZNÁNÍ CÍRKVE STÁTEM</u>	18
2.1 Historické vysvětlení.....	18
2.2 Pojem a význam	19
<u>3 CHARAKTERISTIKA ROZDÍLNÉHO OBSAHU VEŘEJNOPRÁVNÍHO UZNÁNÍ NA ŠVÝCARSKÉM A NĚMECKÉM PŘÍKLADU</u>	23
3.1 Švýcarsko	23
3.1.1 Veřejnoprávní uznání v kantonu Zürich	26
3.2 Spolková republika Německo	30
3.2.1 Veřejnoprávní uznání v německém modelu	33
<u>4 OTÁZKA VHODNOSTI STATUSU VEŘEJNOPRÁVNÍ KORPORACE Z POHLEDU KATOLICKÉ CÍRKVE</u>	38
<u>5 KOEXISTENCE NEBO KOOPERACE?</u>	48
5.1 Církev jako soukromoprávní nebo veřejnoprávní instituce?	48
5.2 Veřejnoprávní korporace nástrojem řešení právního statusu církve ve společnosti?	52
<u>ZÁVĚR: Societas perfecta ex fonte ipso</u>	57
<u>SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ</u>	59
<u>SEZNAM GRAFŮ</u>	66
<u>SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK</u>	67
<u>ANOTACE / ANNOTATION</u>	68

„Kdykoli nějaký panovník prohlásil určitou církev za korporaci, za společenství s vlastními výsadami, za významnou osobu v rámci občanského světa, kdykoli se nějaký panovník, jak říkám, nechal zavést na tuto nejnebezpečnější a nejzpropadenější ze všech cest, byla zkáza takové církve neodvolatelně rozhodnuta a započata. Takový konstituční akt politické moci působí na náboženství ve společnosti stejně plodně jako hlava bájně Medúzy – všechno zkamení, jen co se objeví“.

(Friedrich Schleiermacher)

„Hovoříme-li o statusu církví jako veřejnoprávních korporací, jde v primární úrovni právě o to, poskytnout věřící duši v národě ochranou střechu. Nechceme vystavit věřící duši husté mlze a náhlým mrazům, ale chceme jí spíš vytvořit domov. K tomu právě slouží konstrukce veřejnoprávního statusu církví“.

(Heinrich Scholler)

„Náboženské společnosti jako veřejnoprávní korporace jsou něčím takovým, jako náboženské státy ve světonázorově neutrálním státě. Vybaveny zvláštními právy vybírají daně a praktikují vlastní pracovní a disciplinární právo. Tím je zpochybněna rovnost všech občanů, zejména tehdy, když tímto způsobem vznikají autoritativní ghetta uvnitř demokratické společnosti. Ne všechny církve jsou svobodné a ne všechna pravidla a praktiky církví jsou v souladu se základními právy občanů“.

(Harald Pawlowski)

„Ve skutečnosti by mohly náboženské společnosti v rámci soukromého práva získávat ještě více privilegované postavení, než mají v rámci práva veřejného. Už jen samotná tato úvaha vede k závěru, že status veřejnoprávní korporace je přiměřenější“.

(Ulrich Rhode)

ÚVOD

Na počátku 21. století je zřejmé, že Evropu čeká s náboženstvím spousta práce. Rozpad paradigmatu moderny, která odsoudila náboženství (v západním kontextu tedy křesťanství) jako zaostalý, nevědecký a umírající element civilizace, byl dokonán už ve století minulém¹ a současná Evropa (i celý svět) si uvědomuje fenomén náboženství s novou silou.² Parafrází a přitom výstižně vyjádřeno: „Evropou obchází strašidlo náboženství“.³ Dosavadní koncepce vytvořené v éře moderny jsou na postmoderní společnost jen těžko, nebo vůbec, aplikovatelné. Uvedené konstatování platí samozřejmě i pro oblast právní regulace náboženství.

Tato práce si pochopitelně neklade za cíl nějaké nové koncepce předložit, chce si pouze všimnout existence jednoho právního institutu, který v oblasti konfesního práva svou funkci mnohde delší dobu plnil a plní i nadále. Tímto institutem je tzv. veřejnoprávní uznání církví a náboženských společností státem, kterým získávají církve status veřejnoprávní korporace.

Východisko

Impulsem k výběru tematiky této práce byl můj profesní zájem. Jakožto právník nemůžu ani při studiu teologie samozřejmě zapomenout na oblast své činnosti. Veden snahou věnovat se podrobněji některé otázce blízké oboru práva, rozhodl jsem se zpracovat právě shora uvedené téma.

Vedoucí této práce, doc. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., O.Praem., je známým odborníkem v oblasti českého konfesního práva a kanonického práva. Mimo jiné je autorem u nás ojedinělých prací: „Náboženská svoboda v právu České republiky“⁴, která je obsáhlým zpracováním současné regulace náboženské svobody v českém právu, a dále

---

¹ „Zánik křesťanství, v posledních dvou staletích několikrát prorokovaný, se nekoná“. Viz OPATRNÝ Aleš: Cesty pastorace v pluralitní společnosti, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006, 22.

² Viz např. práce: KEPEL Giles: Boží pomsta – křesťané, židé a muslimové znovu dobývají svět, Brno: Atlantis, 1996, YACOUB Joseph: Ve jménu božím - náboženské války dnes a zítra, Praha: Themis, 2003, HUNTINGTON Samuel: Sřet civilizací, Praha: Rybka Publishers, 2001, JUERGENSMEYER Mark: Teror v mysli Boží - Globální vzestup náboženského násilí, Brno: CDK, 2007, HANUŠ Jiří, VYBÍRAL Jan (eds.): Náboženství v globální občanské společnosti, Brno: CDK, 2008.

³ HALÍK Tomáš: Mluvení o Bohu a mlčení o Bohu – konflikt nebo kompatibilita? Poznámky k jednomu aspektu evropské integrace, in: Teologie & Společnost 3 (2004), 19-22.

⁴ HRDINA Antonín Ignác: Náboženská svoboda v právu České republiky (Podle právního stavu k 1.1. 2004), Praha: Eurolex Bohemia, 2004.

chrestomatií: „Texty ke studiu konfesního práva“⁵ a „Prameny ke studiu kanonického práva“⁶, které také nemají v českých podmínkách obdobu. Pravidelně publikuje pojednání z oblasti konfesního a kanonického práva v odborných právnických i teologických časopisech. Za tyto publikace, které zde také využívám i za cenné rady a připomínky při vedení této práce, budiž doc. Hrdinovi na tomto místě vyjádřeno mé srdečné poděkování.

Formulace problému

Otázka, kterou se v této práci zabývám, vystupuje jako důsledek z existence „večně“ problematického vztahu mezi církví a státem. Ten bývá z právního pohledu různě upraven. Zaměřením této práce je určitá mezipoloha mezi spojením a odlukou církve od státu, tzv. systém autonomie (kooperace), ve kterém stát poskytuje církvím zvláštní veřejnoprávní postavení, tedy status veřejnoprávní korporace. V takovém systému mají církve a náboženské společnosti vlastní právní subjektivitu a jsou tudíž institucemi zcela oddělenými od státu a státní správy, zároveň jsou však uznány jakožto veřejnoprávní korporace z důvodu náboženského zájmu určité skupiny obyvatel. Své záležitosti spravují samostatně a k tomu účelu disponují určitými veřejnými výsadami, jako je například oprávnění vydávat právní ustanovení, vybírat daně, nebo právo na určité množství vysílacích časů ve veřejnoprávních médiích. Z pohledu nauky katolické církve odpovídá (většinou) takové právní postavení církve představě o poměru církve a státu, jak je vyjádřena zejména v dokumentech II. vatikánského koncilu (GS, DH).

Cíl a hypotéza

Systém autonomie církví s veřejnoprávním postavením má různé historické kořeny, podoby a různý obsah ve státech, kde se uplatňuje (zde pracujeme s příkladem Švýcarska a Spolkové republiky Německo). Prostřednictvím popisu charakteristických znaků institutu veřejnoprávního uznání a uvedením příkladů z právních řádů v nichž je používán, pokládáme následující základní otázky: **Má mít církev přiznán v rámci právního řádu status veřejnoprávní korporace? Z jakého důvodu to je (nebo není) vhodné (a možné)?** Cílem pojednání je prozkoumat otázku teoretické vhodnosti takového právního postavení (katolické) církve vůbec a v současné době náboženské plurality zvláště.

---

⁵ HRDINA Antonín Ignác: Texty ke studiu konfesního práva I-III, Praha: Karolinum 2006–2007.

⁶ HRDINA Antonín Ignác: Prameny ke studiu kanonického práva, Plzeň: Aleš Čeněk 2007.

Při formulaci odpovědi přitom přihlížíme na nauku církve a zčásti také na současné podmínky České republiky.

Prameny a metoda zpracování

Práce v oblasti tématu, které je jinak velmi rozsáhlé, jsou zejména v českém prostředí spíše výjimečné, a to zjevně z toho důvodu, že současné české právo nemá nijak zvlášť definováno postavení církví jako soukromoprávních nebo veřejnoprávních korporací.⁷ Navíc pojem veřejnoprávní korporace ve vztahu k církvím (i jiným právníckým osobám) zůstal v českých zemích vždy záležitostí spíše právní vědy než zákonné úpravy.⁸

Z důvodů poměrné rozsáhlosti problematiky a vzhledem k tomu, že tato práce vznikla v rámci studia na Katolické teologické fakultě UK v Praze, je téma zaměřeno pouze na právní postavení katolické církve, přesněji jen církve latinského obřadu,⁹ která v rámci vnitrostátního českého práva *de iure* působí jako Církev římskokatolická.¹⁰ Je-li tedy v této práci řeč o církví, je vždy míněna právě tato církev, pokud není výslovně uvedeno (popř. pokud z textu nevyplývá) jinak.

Následující pojednání také **není a nechce být** popisem platného pozitivního práva v oblasti tématu práce, ačkoliv také o něm bude řeč. Bylo by to dost obtížným úkolem a lze se domnívat, že i zbytečným. Mým úmyslem je teoreticky představit výše uvedený institut jako způsob řešení postavení církve ve státě a poukázat na jeho výhody i nedostatky. To, že vůbec nemůže jít o jednoznačné konstatování, napovídají už citáty v úvodu práce. Přitom místem, odkud bude (zejména) směřovat náš pohled, je stanovisko katolické církve ke vztahu se státem, tak jak vyplývá z její nauky, kanonického práva a jak bylo formulováno v rámci II. vatikánského koncilu.

---

⁷ Srov. TRETERA Jiří Rajmund: Stát a církev v České republice, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, 72.

⁸ Srov. BERAN Karel: Právnícké osoby veřejného práva, Praha: Linde, 2006, 131.

⁹ Viz can. 1 Codex Iuris Canonici, auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, fontium annotatione et indice analytico-alphabetico actus cura et studio PONTIFICAE COMMISSIONIS CODICI IURIS CANONICI INTERPRETANDO, AAS 75, pars II., 1983, 1-1363 (dále také jen „CIC“). Srov. Kodex kanonického práva. Úřední znění textu a překlad do češtiny. Latinsko-české vydání s věcným rejstříkem, Praha: Zvon, České katolické nakladatelství, 1994. Všechny citace CIC v této práci jsou z tohoto latinsko-českého vydání.

¹⁰ Viz Příloha k zákonu č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), v platném znění: Seznam registrovaných církví a náboženských společností v České republice, bod 8.

Práce je postavena na charakteristikách sledovaného institutu tak, jak je aplikován na postavení katolické církve v právních rádech Švýcarska a SRN, které církvím status veřejnoprávní korporace přiznávají. Téma je zpracováno metodou kompilace. Je zde uveden výběr z poznatků, názorů a hodnocení vyslovených k tomuto tématu jinými autory. Hlavní prameny pocházejí zejména z německé jazykové oblasti, což je pochopitelné, protože (mimo jiné případy) právě v německy mluvících zemích je sledovaný institut aplikován.

Studijní (heuristická) část práce je založena na vytěžení dostupné literatury. Pro tento účel byly vybrány reprezentativní popisy relevantních údajů a názorů k tématu. Získané poznatky jsou strukturovány z hlediska sledovaného problému. Postup tímto způsobem považuji za přiměřený účelu této práce.

Ze zpracovaných poznatků jsou v autorské části práce zobecněny teoretické závěry. Ty jsou následně využity pro formulaci odpovědi na shora uvedené základní otázky, čímž je posouzena vhodnost sledovaného právního postavení církve v současné době, s přihlédnutím na podmínky České republiky.

Struktura práce

Práce je členěna do pěti kapitol. První se zabývá právní charakteristikou poměru církve a státu, resp. výkladem pojmů. V druhé a třetí kapitole se pokouším objasnit institut veřejnoprávního uznání církve ze strany státu jako takový a poukázat na způsoby jeho aplikace v konkrétních státech. Tyto tři kapitoly budou východiskem pro čtvrtou a pátou kapitolu, které se věnují výše zmíněným otázkám vhodnosti veřejnoprávního statusu pro církve a stát. Každá kapitola obsahuje dílčí závěr, jako podklad pro celkový závěr práce.

V textu i v poznámkách uvádím křížové odkazy (např: viz 1.2), které se vztahují k jednotlivým kapitolám této práce. Citace cizojazyčné literatury a právních pramenů až na výjimky uvádím v českém překladu. Považuji to z praktických důvodů za vhodné. Označení biblických knih a biblické citace odpovídají textům užívaným v českých liturgických knihách katolické církve. Stejně tak zkratky církevních dokumentů, pokud jsou užívány, odpovídají obvyklému způsobu. Práce vychází z právního stavu účinného ke dni 31. března 2008.

1 PRÁVNÍ POSTAVENÍ CÍRKVE VE VZTAHU KE STÁTU

V obrovské knihovně benediktinského kláštera Altenburg v Dolních Rakousích, jsou návštěvníkovi k vidění stropní fresky, které symbolizují lidské vědění. Jeden z výjevů, znázorňující alegorii spojení teologie a jurisprudence, je reprezentován jednak církevními Otcí (sv. Ambrož, sv. Jeroným, sv. Augustin, sv. Řehoř) jakožto představiteli teologie a dále pak zobrazením známého evangelijního příběhu, kdy Ježíš poučuje znalce Zákona o placení daně císaři (Mt, 22, 15-22, Mk 12, 13-17, Lk 20, 20-26). „*Jak všelijací tyrani, tak vyznavači právního pozitivismu (dokonce jsou-li lidmi nevěřícími) se rádi odvolávají na toto pravidlo, aby zdůvodnili teokratické nároky moci. Ve skutečnosti toto pravidlo všechny podobné nároky demaskuje a vyvrací. Jeho smyslem je určovat vztah, jaký nastává mezi příslušností k civilní společnosti a tím, že někdo je člověkem věřícím v Boha (...). Stručně řečeno, naše povinnosti vůči císaři a vůči Bohu se mají vůči sobě tak, jako část k celku. Měli bychom se cele dávat Bohu, protože jeho podobu v sobě nosíme. Proto také žádný císař nemá právo žádat od nás něco, co by se protivilo Bohu. Naše povinnosti vůči císaři buď spadají do rámce našich povinností vůči Bohu, anebo jsou protiprávní a likvidují naši lidskou důstojnost*“.¹¹

Otázkou, která už je dva tisíce let předmětem sporů těch, kdo se věnují teologii a jurisprudence, a tím také jednou z hybných sil dějin, ovšem zůstává, nakolik je onou malbou zpodobněné evangelijní pravidlo možno vztáhnout na církev jako celek? Tedy v jakém poměru je církev vůči státu?

1.1 Církev a náboženské společnosti

Výraz **církev** přísluší výlučně náboženskému společenství křesťanskému. Pochází z řeckého *kyriaké*, tj. Pánova. Církev se řecky označuje jako *ekklesia toy Kyrioy*, tzn. shromáždění Pánovo.¹² Pánem je míněn Ježíš Nazaretský, k jehož jménu se připojuje titul *Christos* (Kristus). Z toho plyne, že církev je společenství věřících v Ježíše Krista, který ji založil.

---

¹¹ Srov. SALIJ Jacek: Vztah prvních křesťanů ke státu, in: Revue církevního práva 1 (1999) [online] [cit. 2007-06-25], <<http://spcp.prf.cuni.cz/12/salij.htm>>.

¹² TRETERA Jiří Rajmund: Církevní právo, Praha: Jan Krigl, 1993, 17.

Jde vždy o společenství organizované, nikoliv o neorganickou skupinu stoupenců nějaké ideje nebo o pouhé hnutí. Církev¹³ jako celky i dílčí církve bývají vybaveny právní subjektivitou. Jsou právními osobami korporativního typu.¹⁴

Náboženská společenství, která nevyznávají víru v Ježíše Krista, např. islámská, buddhistická, nebo hinduistická odmítají, aby byla označována jako „církev“¹⁵ (s ohledem na pojmovou vazbu na Pána). Ve středoevropské oblasti, stejně jako v České republice, se pro mimokřesťanská společenství postavená na roveň církvím tradičně používá výraz **náboženské společnosti**.

Z hlediska konfesního práva České republiky, dle § 3 písmeno a) zákona č. 3/2002 Sb. (viz 1.3), se církví a náboženskou společností rozumí: „*dobrovolné společenství osob s vlastní strukturou, orgány, vnitřními předpisy, náboženskými obřady a projevy víry, založené za účelem vyznávání určité náboženské víry, ať veřejně nebo soukromě, a zejména s tím spojeného shromažďování, bohoslužby, vyučování a duchovní služby*“. Uvedenou charakteristiku samozřejmě nelze ztotožňovat s teologickou definicí církve, slouží pouze pro tento zákon a související legislativu.

1.2 Katolická církev

Právní sebezpetí **katolické církve** je definováno v kánonu 204 § 2 Codex Iuris Canonici (1983) takto: „*Tato církev, v tomto světě ustavená a uspořádaná jako společnost, je uskutečněna (subsistit in) katolickou církví, řízenou nástupcem Petrovým a biskupy ve společenství s ním*“.¹⁶ Znamená to, že katolická církev je pojmově jen jedna, ale skládá se z přibližně tří tisíc partikulárních (dílčích) církví a každá z nich přísluší buď k Církvi západního čili latinského obřadu nebo k některé z většího počtu církví obřadů východních.

---

¹³ Plurál „církev“ se vyskytuje již v biblických spisech, odlišují se tak jednotlivé dílčí církve tvořící církev univerzální. Zde je však plurál „církev“ používán především tam, kde je hovořeno o různých samostatných křesťanských společenstvích konstituovaných jako církev (církve různých vyznání).

¹⁴ Viz TRETERA Jiří Rajmund: Konfesní právo a církevní právo, Praha: Jan Krigl, 1997, 10.

¹⁵ „(...) ostatní náboženství nemají žádnou „církev“ - jakožto instituci reprezentující společenství věřících a přitom rozlišitelnou od celku společnosti, státu či národa. Církev je **výlučně křesťanský jev**“. viz HALÍK Tomáš: O Bohu a politice, in: Respekt 51-52 (2007), 59.

¹⁶ Otázkou odpovídajícího českého překladu známého a sporného „*subsistit in*“ se zde nezabýváme. Právní sebereflexe církve se pochopitelně vyvíjí. Uvedená definice je jedním z plodů II. vatikánského koncilu, který požadoval, aby mystériem církve bylo více promítnuto do nauky kanonického práva (viz LG 8, 2). K tomu srov. CORECCO Eugenio: Canon Law and Communio Writings on the Constitutional law of the church, Libreria Editrice Vaticana, Citta del Vaticano 1999. Přehled předkoncilních právních koncepcí podává TIMPE Nikolaus: Das kanonistische Kirchenbild vom Codex iuris canonici bis zum Beginn des Vaticanum secundum, Leipzig: St. Benno Verlag, 1978.

Západní církev je jedna, na východě je 21 církví pěti různých obřadů.¹⁷ V České republice se nejvíce občanů hlásí k Církvi římskokatolické, která patří k Církvi latinského obřadu.¹⁸

Rovněž tisíce ostatních křesťanských společenství, která se v průběhu existence křesťanství od původní církve oddělovala, nosí označení „církev“. Také ona jsou „Pánovým shromážděním“. Na pravoslavné, protestantské, anglikánské, starokatolické a další církve pohlíží katolická církev jako na odloučené církve a církevní společnosti.¹⁹ Při bližším zkoumání jejího vlastního sebepojetí nalezneme odpověď na otázku, proč vlastně je právě katolická církev ve vztahu ke každému státu v jedinečném postavení?

Podle kanonického práva, které je vlastním právem katolické církve: „*Katolická církev i Apoštolský stolec jsou právníckými osobami (moralis personae) božsky ustanovenými.*“²⁰ Božským ustanovením se míní, že svou právní subjektivitu odvozuje katolická církev z božského práva. Tím odmítá tezi, že jí subjektivitu propůjčuje kterýkoli stát, nebo ji přenáší členové církve.²¹

Důvod právní subjektivity katolické církve je dvojitý. Jednak potřebuje sama propůjčovat právní subjektivitu právníckým osobám, které zřizuje a církev by nebyla schopna tak činit, pokud by sama právní subjektivitu nevlastnila, jelikož nikdo nemůže dát víc, než sám má.²² Tedy právní subjektivita jí zřízených právníckých osob je odvozená a závislá na božsky ustanovené právní subjektivitě katolické církve. Druhý důvod je praktický a vyplývá z prvního. V případě zániku právnícké osoby zřízené církví musí její práva a závazky přejít na osobu jinou, což je katolická církev jako zřizovatel, která tedy musí být z toho důvodu právníckou osobou.

Výše citované ustanovení CIC jmenuje vedle katolické církve ještě druhou právníckou osobu, která je božsky ustanovena – Apoštolský stolec, též Svatý stolec (*Sedes Apostolica*,

---

¹⁷ Již od prvopočátku se projevovaly rozdíly mezi křesťanským Východem a Západem a tento rozdíl byl zachován i při vývoji právního systému obou částí církve. V naší literatuře k tomu přehledně POLÁŠEK František: *Východní křesťanské církve (ortodoxní a katolické)*, Matice cyrilometodějská, Olomouc 2002.

¹⁸ Viz statistiky ČSÚ, [online] [cit. 2007-12-28], <http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/o/4110-03--obyvatelstvo_hlasici_se_k_jednotlivym_cirkvim_a_nabozenskym_spolecnostem>.

¹⁹ Srov. LG 8, UR 3.

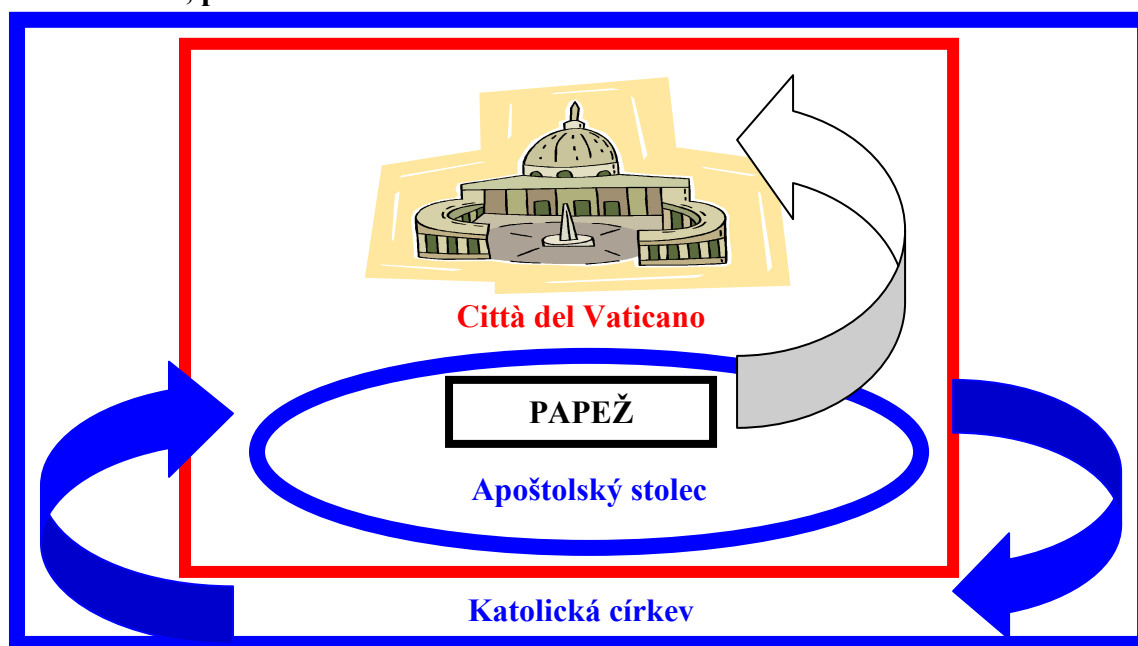
²⁰ can. 113 - § 1 CIC.

²¹ Moderní stát naopak odvozuje svou právní subjektivitu právě z fikce přenosu části subjektivity svých členů (občanů) podle tzv. teorie společenské smlouvy, která konstruuje právní fikci (či spíše metaforu) lidu (celku všech občanů) jakožto dárců suverenity. Nutno však poznamenat, že lid (celek všech občanů) je poznatelný právě jen ve svých projevech, podobně jako Bůh je podle učení církve poznatelný pouze ve svých činech. Zrakem viditelný původce právní subjektivity tedy podle našeho názoru není snadno „k dispozici“ v případě církve ani státu a jsme odkázáni na neempirické přístupy.

²² Právní zásada, kterou formuloval Paulus: „*Nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet*“.

Sancta Sedes). Apoštolský stolec není celá církev, jinak by bylo zbytečné, aby měl vlastní právní subjektivitu, ale protože nejvyšším představitelem katolické církve je papež, který sám je též fyzickou osobou, představuje Apoštolský stolec označení pro papežství jako instituci. Apoštolský stolec je tedy *stricto sensu* úřad určité právnické osoby (katolické církve), který sám je právnickou osobou. Jeho právní subjektivita je odvozena z božského ustanovení tzv. primátu, kterým je papež, jakožto biskup římské partikulární církve, ustanoven nástupcem apoštola Petra a z toho titulu v něm setrvává úřad (úkol, služba), který Pán udělil jedině Petrovi.²³ Apoštolský stolec je reprezentantem katolické církve a disponuje originární mezinárodně-právní subjektivitou katolické církve.²⁴ Fakt tisíciletého vydržení mezinárodně-právní subjektivity je obvykle uznáván i těmi, kdo jinak neuznávají božský původ církve. Jejím projevem je schopnost Apoštolského stolce uzavírat mezinárodní smlouvy a jeho pasivní i aktivní legační právo.²⁵

Graf 1 Právní subjektivita katolické církve a Apoštolského stolce a jejich vzájemný vztah, při zohlednění existence státu Vatikán

Vysvětlivky:

- Právnické osoby s právní subjektivitou z božského ustanovení. Apoštolský stolec v mezinárodním právu.
- Státní útvar (teritorium) vytvořený na základě mezinárodní smlouvy.

Pramen: vlastní schéma autora

²³ Mt 16, 18-19. K vývoji primátu přehledně SCHATZ Klaus: Dějiny papežského primátu, Brno: CDK, 2002.

²⁴ Tato subjektivita nemá nic společného s existencí církevního státu Vatikán, jak to bývá někdy zejména v různých médiích směšováno. Katolická církev reprezentovaná Apoštolským stolcem byla subjektem mezinárodního práva i před vznikem tohoto státu v roce 1929. Existence státu Vatikán má význam symbolický, aby tak byla zdůrazněna nezávislost Apoštolského stolce na jakémkoli jiném státu či veřejné autoritě. Srov. Graf 1.

²⁵ Srov.: DUDA Ján: Postavenie Apoštolskej stolice v medzinárodnom práve, in: Tribunal 1 (2005), [online] [cit. 2007-10-28], <<http://tribunal.kapitula.sk/2005-1/postavenie.htm>>. Historické, politické a diplomatické aspekty podává rozsáhlé HALAS František X: Fenomén Vatikán, Brno: CDK, 2004, zejména 289-510.

Z vysvětleného postavení Apoštolského stolce vyplývá, že katolická církev je zcela zjevně zřízená *sui generis* a nedá se lehce popsat v obvyklých právních pojmech. Zejména právníka to však dle našeho názoru nemusí příliš mrzet, neboť i právní pojmy samotné, byť jsou odvozeny ze života, spočívají na velké abstrakci a vždy odrážejí jen část skutečnosti. Lze tedy vést spory o tom, zda podstatu katolické církve můžeme nalézt v její vlastní právní charakteristice, ale každopádně je možné konstatovat, že právo patří k její podstatě.²⁶

Z předestřeného sebepojetí katolické církve se dá předběžně odvodit její postoj vůči aktu veřejnoprávního uznání ze strany státu. Protože na rozdíl od všech ostatních církví a náboženských společností disponuje katolická církev (prostřednictvím Apoštolského stolce) mezinárodně-právní subjektivitou, vlastní organizační strukturou v celosvětovém rozsahu a vlastním právním systémem - neodvislým od státu, není odkázána na to, aby musela obdržet jak svou subjektivitu, tak strukturu, prostřednictvím zákona kteréhokoli státu. Veřejnoprávní uznání (a vlastně i soukromoprávní) ze strany státu přijímá a posuzuje vždy podle jeho obsahu, neboť jak jsme už uvedli výše, sám pojem veřejnoprávního uznání není přesně definovaný právní institut s jednoznačným obsahem, a záleží na státu samotném, zda a v jakém rozsahu je udělen.

Jako ideální situaci pojímá katolická církev v současnosti stav, kdy je uznávána jako rovný partner státu (autonomie státu a církve v oblasti své kompetence), partner, který disponuje vlastní právní subjektivitou a spolupracuje se státem (kooperace), který uznává veřejnoprávní charakter církve a přenáší na ni na svém území určitá oprávnění v rámci veřejného práva. Formami spolupráce z hlediska právního rozumí katolická církev politický dialog a vzájemné dohody kodifikované právním způsobem.²⁷ Příkladem takového stavu jsou (v určité míře) státy jako Německo nebo Itálie (viz 3.2).

Samozřejmě i katolická církev reflektuje, že existují státy, které z historických nebo ideologických důvodů neuznávají její vlastní právní subjektivitu, natož aby jí přiznávaly veřejnoprávní charakter. To, že kvůli tomuto postoji vznikají ve vztahu k církvi problémy, obzvláště v oblasti statusové (manželství, řeholní život) a majetkové, je nabílední.

---

²⁶ K tématu práva v církvi a jeho kritice srov. PŘIBYL Stanislav: Rudolph Sohm a jeho kritika církevního práva, in: Revue církevního práva 2 (1999) [online] [cit. 2007-10-28], <<http://specp.prf.cuni.cz/13/sohm.htm>>.

²⁷ Tento pohled je vyjádřen zejména ve dvou závazných dokumentech katolické církve přijatých na jejím II. Vatikánském koncilu (1962–1965), v pastorální konstituci o církvi v dnešním světě „*Gaudium et spes*“ (GS) a v deklaraci o náboženské svobodě „*Dignitatis humanae* (DH).“ Viz DRUHÝ Vatikánský KONCIL: GS, DH, in: Dokumenty II. vatikánského koncilu, Praha: Zvon, 1995, 173-265, 557-560.

Obecně je možno předběžně (srov. kap. 4) konstatovat, že postoj katolické církve k veřejnoprávnímu uznání ze strany státu je vstřícný, pokud však není jeho obsahem takové popření jejího charakteru, které jí znemožňuje (či zcela znemožní) existenci dle vlastního sebezpojetí a paralyzuje činnost jejích orgánů.²⁸

1.3 Církevní právo a konfesní právo

Církevní právo představuje právní systém určité církve (podobně právo náboženských společností). Kanonické právo je synonymem pro církevní právo, ale jen pro církev katolickou, pravoslavnou a anglikánskou, které převzali toto slovo k označení norem, které vydávají. Kanonické právo je tedy užším a starším výrazem pro právo církevní.²⁹ Základní legislativní norma církve katolické nese proto název Kodex kanonického práva.³⁰

Pod pojmem **konfesní právo** je zahrnována právní disciplína, zabývající se státními předpisy, které se týkají církví (konfese = vyznání), a dále také subsystém práva konkrétního státu, který upravuje uvedenou materii. Tento termín byl v 19. století zaveden jako výraz pro snahy o garanci rovnoprávnosti různých vyznání.³¹ Podle dnes převládajícího názoru by státní zákony o církvích měly být stručné, rámcově zpracované, garantovat uplatňování svobody svědomí a stanovit v mezních případech prolínání zájmů obou společenství jisté „kolizní“ normy. Je žádoucí, aby návrhy těchto zákonů byly výsledkem konsensu po předchozí konzultaci s církvemi.³²

Mezi základní konfesně právní předpisy platné v současné době v ČR (vyjma mezinárodně právních dokumentů)³³ se řadí například:

- ustanovení článků 3 a 11 **Ústavy České republiky** (ústavní zákon č. 1/1993 Sb.), která odkazují na Listinu základních práv a svobod jako součást ústavního pořádku České republiky.

---

²⁸ O problémech např. ve švýcarském kantonu Zürich viz kapitola 3.1.

²⁹ Blíže k terminologii přehledně viz TRETERA Jiří Rajmund: Op. cit. supra, 1997, 25-33.

³⁰ Codex Iuris Canonici, auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, fontium annotatione et indice analytico-alphabetico actus cura et studio PONTIFICAЕ COMMISSIONIS CODICI IURIS CANONICI INTERPRETANDO, AAS 75, pars II. ,1983, 1-1363, Srov. Kodex kanonického práva. Úřední znění textu a překlad do češtiny. Latinsko-české vydání s věcným rejstříkem, Praha: Zvon, České katolické nakladatelství, 1994.

³¹ *Lato sensu* je tedy existence konfesního práva plodem konfesionalizace evropského křesťanství od dob reformace.

³² Viz TRETERA Jiří Rajmund: Op. cit. supra, 1997, 34.

³³ Prameny konfesního práva přehledně HRDINA Antonín Ignác: Op. cit. supra, 2004, 57-96.

- ustanovení **Listiny základních práv a svobod** (č. 2/1993 Sb., dále jen „Listiny“) jako součásti ústavního pořádku ČR. V článku 2 odstavce 1 deklaruje Listina konfesní neutralitu ČR³⁴ a v následujícím čl. 3 odst. 1 garantuje základní práva a svobody všem, a to bez rozdílu víry a náboženství. Vlastní náboženskou svobodou se zabývají články 15 a 16 Listiny,
- zákon č. 3/2002 Sb. **o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností**, ve znění zákonů č. 4/2003 Sb. a 562/2004 Sb.,
- zákon č. 218/1949 Sb. **o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem**, ve znění zákonů č. 16/1990 Sb., 165/1992 Sb. 522/1992 Sb., 3/2002 Sb. a č. 562/2004 Sb.,
- nařízení vlády ČR č. 566/2006 Sb. **o úhradě osobních požitků duchovních církví a náboženských společností**, v platném znění.

Dílčí závěr

Organizovaná křesťanská náboženská společenství se označují jako církve, mimokřesťanská jako náboženské společnosti. Soubor právních norem vytvořených církvemi nazýváme církevním právem, pro církevní právo katolické církve lze použít výrazu kanonické právo. Konfesní právo představuje právní předpisy regulující poměr státu a církví. Regulace je ze strany státu oprávněná, vždy se však jedná o pohyb na tenkém ledě, kterým je právě autonomie církví.

Jedinečným postavením disponuje katolická církev, která je (prostřednictvím Apoštolského stolce) vybavena mezinárodně-právní subjektivitou, vlastní organizační strukturou v celosvětovém rozsahu a vlastním právním systémem, neodvislým od státu.

---

³⁴ „Stát je založen na demokratických hodnotách a nesmí se vázat ani na výlučnou ideologii ani na náboženské vyznání“.

Exkurs: K definici veřejnoprávní korporace

V této práci se nezabýváme definicí zde často užívaného pojmu veřejnoprávní korporace. Na tomto místě chceme však otázku definice krátce zmínit.

Odpověď na otázku co je veřejnoprávní korporace úzce souvisí s daleko širší otázkou: co je právnická osoba? Není tak jednoduchá, jak by se mohlo zpočátku zdát, neboť v českém právním řádu ani v dalších evropských zemích nenajdeme zákonnou definici tohoto institutu. Ačkoliv se odedávna vedou diskuze, je možné tvrdit, že je tolik definic právnických osob (a tedy i veřejnoprávních korporací), kolik je autorů zabývajících se touto problematikou.³⁵

Přestože v české právní úpravě termín právnická osoba veřejného práva nenalezneme, Ústava ČR v čl. 101 odst. 3 hovoří o veřejnoprávní korporaci jako označení obcí a krajů. Lze tedy dovodit, že český právní řád s právnickou osobou veřejného práva do jisté míry počítá. V jiných právních řádech, například v právu Švýcarska nebo SRN, vyplývá dělení na soukromé a veřejné právnické osoby přímo z dikce konkrétních zákonů. Zákonná úprava právního postavení těchto osob je velmi různorodá a je roztržena do velkého množství předpisů. V rámci veřejného práva můžeme hovořit o veřejnoprávních korporacích a veřejnoprávních nadacích (resp. i veřejných ústavech a veřejných podnicích).

V ČR jsou nejdůležitějšími veřejnoprávními korporacemi územně samosprávné celky, jimiž rozumíme obce upravené zákonem č. 128/2000 Sb., o obcích a kraje upravené zákonem č. 129/2000 Sb., o krajích. Dále se jedná se o následující profesní komory: Česká advokátní komora (upravená zákonem č. 85/1996 Sb., o advokacii), Česká lékařská komora, Česká stomatologická komora, Česká lékárnická komora (upravená zákonem č. 220/1991 Sb. o České lékařské komoře, České stomatologické komoře a České lékárnické komoře), Komora patentových zástupců (zákon č. 417/2004 Sb., o patentových zástupcích), Komora veterinárních lékařů (zákon č. 381/1991 Sb., o komoře veterinárních lékařů České republiky), Notářská komora (zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti), Komora daňových poradců (zákon č. 523/1992 Sb. o daňovém poradenství a Komoře daňových poradců), Komora auditorů (zákon č. 254/2000 Sb., o auditorech), Exekutorská komora České republiky (zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekutorský řád).

Církev měly na našem území v minulosti postavení veřejnoprávních korporací.³⁶ „*To jim sice neslo jisté výhody, resp. práva veřejného charakteru, ty však byly vyvažovány zvláštním státním dozorem, který přesahoval dohled nad soukromoprávními sdruženími fyzických osob*“.³⁷ Toto jejich postavení přetrvávalo až do roku 1991, kdy byly církve a náboženské společnosti výslovně označeny za právnické osoby. Otázka jejich soukromoprávnosti či veřejnoprávnosti od té doby výslovně v českém zákoně

³⁵ Recentně u nás např. viz BERAN Karel: Op. cit. supra., též: HURDÍK Jan: Právnické osoby a jejich typologie, Praha: C.H.Beck, 2003.

³⁶ Srov. HOBZA Antonín: Poměr mezi státem a církví, jeho vývoj a přítomný stav, 3. vydání, Praha: vlastní náklad, 1925, 90-97.

³⁷ Viz BERAN Karel: Op. cit. supra, 144.

řešena není.³⁸ Jedním z pojmových znaků veřejnoprávní korporace je oprávnění k autonomní tvorbě. Je tedy otázkou, zda české právo v případě katolické církve na kanonické právo takto pohlíží. Vzhledem k tomu, že tato otázka v zákoně o církvích a náboženských společnostech výslovně upravena není,³⁹ je třeba analyzovat účinky, které tyto předpisy mají při vzniku církví.⁴⁰

Zákon v ust. § 6 odst. 1 ustanovuje, že církev a náboženská společnost se stává právnickou osobou registrací, pokud tento zákon nestanoví jinak. Nicméně tím, že v určitých ohledech církvím náleží veřejnoprávní oprávnění, na které se již nevztahuje zvláštní dozor jako v minulosti, můžeme i v českém právu na církev někdy nahlížet jako na veřejnoprávní korporaci sui generis. Tímto aspektem se zabýval i Ústavní soud ČR ve svém nálezu ze dne 26.3.1997, sp. zn. I. ÚS 211/96.⁴¹

---

³⁸ Viz TRETERA Jiří Rajmund: Op. cit. supra, 2002, 72.

³⁹ Viz BERAN Karel: Op. cit. supra, 144.

⁴⁰ S tím úzce souvisí (speciálně v českém prostředí) stále složitá otázka právní subjektivity právnických osob zřizovaných církví. Téma tak rozsáhlé, že přesahuje možnosti této práce. Zde budiž odkázáno zejména na práce: HRDINA Antonín Ignác: Op. cit. supra, 2004, 146-154., PŘIBYL Stanislav: Konfesněprávní studie, Brno: L. Marek, 2007, 221-253.

⁴¹ „Podle čl. 16 odst. 2 Listiny základních práv a svobod církev spravují své záležitosti, zejména ustavují své orgány, ustanovují své duchovní a zřizují církevní instituce nezávisle na státních orgánech.

Osoby vykonávající duchovenskou činnost ji vykonávají z pověření církví a náboženských společností podle jejich vnitřních předpisů a obecně závazných právních předpisů. Církev a náboženské společnosti také posuzují způsobilost osob k výkonu duchovenské činnosti a podle toho určují jejich zařazení.

Obecné soudy proto nerozhodují o věcech služebního poměru duchovních k církvi, protože by tím došlo k nepřipustnému zásahu do vnitřní autonomie církve a do její samostatné a nezávislé rozhodovací pravomoci.

Pokud by však šlo o mzdu, případně o jiné majetkové nároky duchovních, je třeba mít za to, že obecné soudy jsou podle § 7 o. s. ř. povolány k tomu, aby rozhodovaly ve věcech vyplývajících z občanskoprávních, pracovních dalších vztahů, neboť zde vystupuje do popředí soukromoprávní charakter církve jako právnické osoby, která má či nemá závazky vůči jiným osobám fyzickým či právnickým. Takový postup soudů nelze považovat za zásah do vnitřní autonomie církve a její rozhodovací pravomoci“.

K tématu srov. též PŘIBYL Stanislav: Op. cit. supra, 69-85.

2 VEŘEJNOPRÁVNÍ UZNÁNÍ CÍRKVE STÁTEM

Státy ovlivňují svým zákonodárstvím vztahy mezi církví (církvemi) a společností, dnes především ustanoveními o svobodě vyznání a svobodě svědomí, které jsou primárně pojaty jako práva jednotlivce vůči státu. Mají zaručit, aby v náboženských a světonázorových záležitostech mohl jednatlivec, svobodně a nezávisle na státních a církevních zájmech, získávat své přesvědčení a projevovat je sám (individuální náboženská svoboda) nebo spolu s jinými (kolektivní náboženská svoboda).

Státy dále upravují též korporativní (institucionální) náboženskou svobodu, která má zaručit, aby církve mohly svobodně vykonávat svou činnost (obřady, vyučování, shromažďování aj.), vždy v mezích veřejného pořádku platného pro všechny.⁴² Z toho důvodu upravují obvykle některé státy speciální vztah mezi státem a církvemi. Není výjimkou situace, kdy:

- stát jednu vybranou církev vybaví určitými zvláštními právy, nebo
- více vybraných církví vybaví určitými zvláštními právy, nebo také
- všechny církve, které splňují určitá kritéria, obdrží určitá zvláštní práva.

Státy přitom regulují více nebo méně různých oblastí působení církví, vždy podle afility nebo distance, kterou ten který konkrétní stát má vůči jedné nebo více církvím, resp. vůči náboženství jako takovému.

Oblastí, kterou stát vždy aspoň minimálně regulovat musí (včetně případů úmyslné ignorance fenoménu náboženství), je právní postavení církví ve státě. To může být pochopitelně různé. V této práci sledujeme takový způsob postavení církví, který počítá s jejich uznáním a statusem jako veřejnoprávních korporací. Vše při zaměření na církev katolickou.

2.1 Historické vysvětlení

Historickým východiskem u států, které dnes poskytují veřejnoprávní uznání určitým církvím, nebyl systém odluky, jak ji známe dnes z Francie nebo USA, ale intenzivní spojení státu a církve. Stát se identifikoval s církví a od reformace v 16. století s církví

---

⁴² Srov. HRDINA Antonín Ignác: Op. cit. supra, 2004, 57-62.

určité konfese. Následkem toho konkrétní církve požívala v rámci právního řádu státu jistých privilegií, avšak podléhala státní úpravě a doзору. Konkrétní konfese byla v daném státě jediným povoleným náboženstvím, jiné konfese mohly být maximálně trpěny (viz 3.1).

Během 19. a 20. století byl tento systém postupně nahrazován zrovnoprávněním obou tradičních velkých konfesí (tj. katolické a evangelické) a právní postavení ostatních menšinových konfesí se stále více připodobňovalo postavení těch velkých. Katolická církve a evangelické (protestantské) církve jsou dnes veřejnoprávně uznávány ve většině zemí, které aplikují tento institut, podobným (i když nikoliv úplně stejným) způsobem. Ostatní církve a náboženské společnosti jsou až na výjimky veřejnoprávně uznávány pouze v některých státech a v převážné míře se organizují na bázi soukromého práva, v případě některých nových náboženských hnutí ani takto ne (viz 2.2).

2.2 Pojem a význam

Pojem uznání náboženských společností nelze zaměňovat s náboženskou svobodou. Náboženská svoboda je jedno ze základních lidských práv, chráněných na evropské úrovni článkem 9 Evropské úmluvy o lidských právech.⁴³ Toto právo garantuje, že každá osoba si může svobodně zvolit svou víru a tuto svobodně vykonávat. Vedle tohoto individuálního aspektu má náboženská svoboda také svůj kolektivní a korporativní aspekt. Může být v rámci určitých omezení užívána i náboženskými společnostmi. Uvedené základní právo zaručuje svobodný prostor bez zásahu státu. V této věci existuje v dnešní době pro všechny církve a náboženské společnosti stejná právní úprava.

V pojmu uznání církví a náboženských společností jde o něco zcela jiného, totiž o to, jaký status mají církve a náboženské společnosti v rámci státního práva a zda má (nebo musí) být pro všechny stejný.

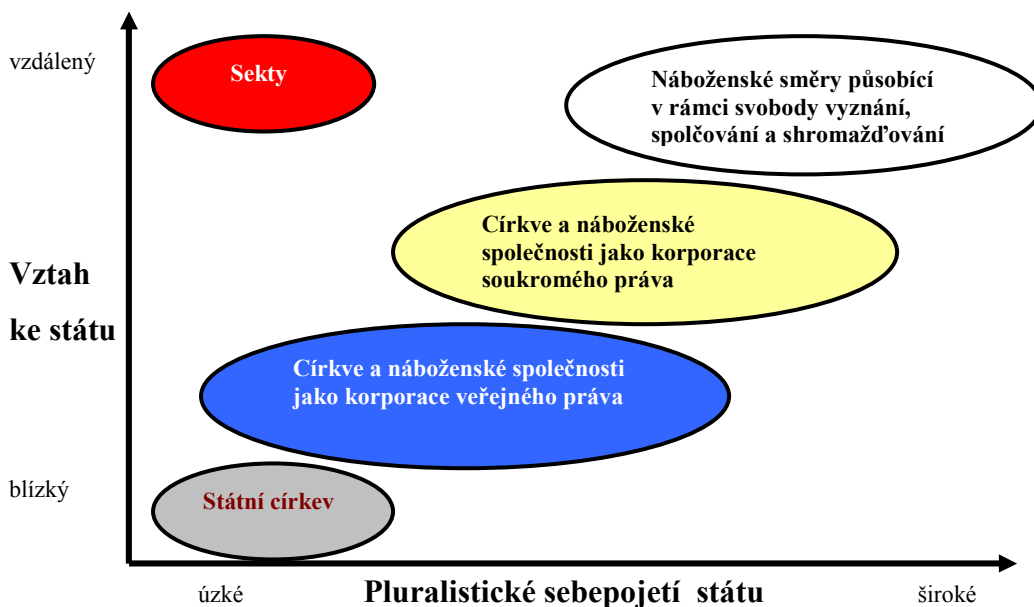
V samotném pojmu veřejnoprávního uznání církví spočívá státem vyjádřená akceptace jejich významu. Existence a působení takových církví je chápána jako důležitá součást života společnosti. Stát přitom zohledňuje zejména počet členů církve, jejich kulturní a sociální působení, jakož i soulad s hodnotami na nichž je stát založen. Udělení veřejnoprávního uznání představuje hodnotové ocenění církve ze strany společnosti.

---

⁴³ V ČR vyhlášena ve Sbírce zákonů pod č. 209/1992 Sb.

Tím není implikována nižší hodnota ostatních církví a náboženských společností, nebo dokonce otázka pravdivosti jednoho či jiného náboženství, na kterou by uznané církve mohly poukazovat, ale uznání významu pro stát.⁴⁴

Graf 2 Formy uznání náboženských společností – analytické schéma

Pramen: Upravené vlastní schéma podle studie: CATTACIN Sandro, FAMOS Cla Reto, DUTTWILER Michael und MAHNIG Hans: „Staat und Religion in der Schweiz - Anerkennungskämpfe, Anerkennungsformen“, Bern: EKR/CFR, 2003, 14, [online] [cit. 2007-08-11]

<http://www.ekr-cfr.ch/ekr/dokumentation/shop/00019/00070/staat_religion_gesamt_def-d.pdf?lang=de>.

Veřejnoprávní uznání uděluje církvi veřejnoprávní status. Je to právní akt, jímž se stát vůči konkrétní církvi staví do relativně bližšího poměru (viz Graf 2). Církev se stává státem uznávanou veličinou veřejného práva, tvoří součást veřejného práva a její samospráva je veřejnou správou (podobně jako samospráva obce, notářské či lékařské komory apod.). Veřejnoprávní status vyjímá církve z oblasti soukromého práva a vybavuje ji určitými privilegii spojenými s povinnostmi, které ostatní církve nemají. Svou církevní moc ale nevykonává jménem státu a neslouží jeho účelu. Výkon státní moci není součástí statusu veřejnoprávní korporace.⁴⁵

⁴⁴ Srov. FAMOS Cla Reto: Die öffentlichrechtliche Anerkennung von Religionsgemeinschaften im Lichte des Rechtsgleichheitsprinzips, Freiburg: Universitätsverlag, 1999, 115-170.

⁴⁵ Výjimkou je samozřejmě oprávnění církve jako veřejnoprávní korporace k výběru daní. Srov. MAGEN Stefan: Körperschaftsstatus und Religionsfreiheit, Tübingen: Mohr Siebeck 2004, 142. Ani v tomto případě se však podle našeho názoru nejedná o vlastnost, která by byla bezpodmínečnou součástí veřejnoprávního statusu.

Pojem veřejnoprávního uznání znamená, že konkrétní církev svým významem přesahuje oblast ryze soukromých zájmů a proto je státem přijímána na poli práva veřejného. Oprávnění uznávat církev za veřejnoprávní čerpá stát ze své suverenity. Zde se pochopitelně nabízí otázka, v jakém poměru je tento nárok k právu na autonomii církví a náboženských společností (viz 1.1).

Velkou část evropské historie představuje éra dualismu státu a církve (světské a církevní moci) jako dvou svébytných mocí stojících proti sobě. Teprve poté, co se v novověku prosadily myšlenky státní suverenity, byla církev různým způsobem začleněna do státu a podřízena mu.⁴⁶ Církvím byl určen obor práva veřejného a byly postaveny do role veřejnoprávních korporací, pokud nebyly dokonce považovány za součást státu, což v případě protestantských církví někde přetrvává dodnes (např. Anglie⁴⁷ či Dánsko). Při kompetenční otázce mezi státem a církvemi přichází v úvahu systém rovnoprávnosti, resp. podřízenosti, přičemž podřízenost státního práva církevnímu je v sekulárním a nábožensky pluralitním státě zcela vyloučena.

Na shora zmíněnou otázku vztahu státního veřejnoprávního uznání a principu autonomie církví a náboženských společností je možné dát následující odpověď. Stát uděluje veřejnoprávní status církví zcela suverénně a v takovém rozsahu, jaký sám považuje za rozhodující. Konkurenční církevní právní systém jej k tomu nezavazuje. Přestože představuje církev autonomní organismus, který existuje bez ohledu na existenci státního právního řádu, není její právo pro sekulární stát ipso facto závazné.⁴⁸ Stát však musí

---

⁴⁶ Katolická církev se naproti tomu snažila o to, aby si zajistila veřejnoprávní garantovaný prostor, v němž by vyvíjela svoji činnost a kde by mohla uplatňovat své zásady. Tyto snahy ještě zesílily poté, co novou koncepci přinesla epocha po francouzské revoluci v roce 1789, která ovlivnila vztah státu a církve v 19. století. Katolická církev se od té doby ocitla v určité defenzivě. Protestovala proti ohrožení stávajícího řádu (*ancien regime*), a zejména se jí jako nepřijatelný jevil požadavek náboženské svobody, odporující tehdejšímu církevnímu učení, že právo na existenci má pouze opravdové náboženství, tedy katolicismus. Tento stav trval až do II. vatikánského koncilu (1962–1965). Viz kap. 4.

⁴⁷ Anglie (nikoli celá Velká Británie) je velmi specifickým příkladem, kde *Church of England* (anglikánská církev) je řízena státem. Hlava státu (král-ovna) je od 16. století zároveň hlavou této církve (po vzoru papeže) a nositelem titulu „*Defender of the Faith*“ (ochránce víry - míněno anglikánské). Ironií dějin zůstává, že titul „*defensor fidei*“ („ochránce víry“) udělil anglickému králi Jindřichu VIII., zakladateli anglikánské církve, ještě před jejím vznikem sám papež, a to v roce 1521. Pochopitelně za obranu katolické víry. Viz FRANZEN August: *Malé církevní dějiny*, Praha: Zvon 1995, 2. vydání, 217.

⁴⁸ Což může dnes vyvolávat problémy v případě státních církví. Srov. McCLEAN David: *Stát a církev ve Spojeném království*, in: ROBBERS Gerhard (ed): *Stát a církev v zemích EU*, Praha: Academia, 2002, 343.

uznávat autonomii a sebepojetí církví a náboženských společností. Vnucený veřejnoprávní status by tomu samozřejmě neodpovídal.⁴⁹

Dílčí závěr

Církev se vždy snažila o to, aby si zajistila veřejný (veřejnoprávně) garantovaný prostor, v němž by vyvíjela svoji činnost a kde by mohla uplatňovat své zásady. Tuto snahu reflektoval novověký stát prostřednictvím uznání církve za veřejnoprávní korporace.

Pojem veřejnoprávního uznání znamená, že konkrétní církev svým významem přesahuje oblast ryze soukromých zájmů a proto je státem přijímána na poli práva veřejného.

Přestože představuje církev autonomní organismus, který existuje bez ohledu na existenci státního právního řádu, stát uděluje veřejnoprávní status církvi zcela suverénně a v takovém rozsahu, jaký sám považuje za rozhodující. Nejedná se o vytvoření nového subjektu, nýbrž pouze o přiznání nového statusu již existujícímu subjektu, a to prostřednictvím různých formálních nástrojů.⁵⁰ Děje se tak za předpokladu pojetí konkrétní korporace jako církve či náboženské společnosti a jejího souhlasu s následky takového uznání.

---

⁴⁹ Některými autory je kritizován veřejnoprávní status katolické církve v mnoha švýcarských kantonech jako vnucený, jelikož veřejnoprávní uznání nezahrnuje její vlastní orgány, ale povinně konstituuje zvláštní druh korporace odvozený z kantonálního práva, čímž se vytváří paralelní systém institucí. K problému obsáhle viz GRICHTING Martin: Kirche oder Kirchenwesen? Zur Problematik des Verhältnisses von Kirche und Staat in der Schweiz, dargestellt am Beispiel des Kantons Zürich, Fribourg, 1997. (Blíže k tomuto problému také kapitola 3.1 této práce).

⁵⁰ Srov. FAMOS Cla Reto: Op. cit. supra, 1-46.

3 CHARAKTERISTIKA ROZDÍLNÉHO OBSAHU VEŘEJNOPRÁVNÍHO UZNÁNÍ NA ŠVÝCARSKÉM A NĚMECKÉM PŘÍKLADU

Veřejnoprávní uznání církví není univerzální právní institut. Vždy je naplněn konkrétním obsahem, který je výjimečně podobný, ale většinou odlišný od obsahu veřejnoprávního uznání v jiném právním řádu. Jak už bylo výše uvedeno, není cílem této práce popis platného pozitivního práva. Protože by však bylo čistou abstrakcí popisovat toto téma bez poukazu na konkrétní způsoby existence, pokusíme se v této kapitole nastínit, jak je upraveno veřejnoprávní uznání církví ve dvou evropských státech, které jsou jakousi „pravlastí“ tohoto přístupu k církvím a zároveň představují dostatečně rozdílné přístupy. Jde o Švýcarskou konfederaci a Spolkovou republiku Německo.

3.1 Švýcarsko

Švýcarská konfederace je (vzdor historickému názvu) federací sestávající z 26 kantonů a polokantonů, které mají vlastní ústavu a zákonodárství, což představuje 26 právních řádů. Jelikož švýcarská spolková ústava ponechává (s výjimkou rámcových základních ustanovení v oblasti náboženské svobody) konfesněprávní úpravu na kantonech,⁵¹ existuje zde v každém kantonu či polokantonu samostatné uspořádání vztahů mezi církvemi a státem. Vznik a podobu tohoto systému není možné dobře osvětlit bez historického kontextu. K tomu je nutná aspoň krátká zmínka o náboženské historii, kterou přehledně uvádí Kraus.⁵²

Švýcarsko je od začátku 16. století nábožensky rozdělenou zemí. Na základě principu „*cuius regio, eius religio*“ povoloval každý kanton (s výjimkou tzv. paritních⁵³) jen jednu z obou velkých konfesí v zemi. V reformovaných kantonech museli občané, kteří chtěli zůstat katolíky, kanton opustit a naopak. Rozdělení, které právně platilo až do konce 18. století, fakticky působí dál a jeho stopy jsou dobře patrné i dnes. Stav, kdy v každém

---

⁵¹ Srov. článek 72 švýcarské ústavy: Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft vom 18. April 1999, (Stand am 1. Januar 2008) [online] [cit. 2007-12-29] <<http://www.admin.ch/ch/d/sr/101/index.html>>.

⁵² Viz KRAUS Dietrich: Schweizerisches Staatskirchenrecht, Tübingen: Mohr Siebeck 1993, 14-65.

⁵³ Tak se ve Švýcarsku tradičně označují kantony, v nichž nikdy nepřevažovalo protestantské či katolické obyvatelstvo a proto byla v různém poměru povolena obě vyznání (kantony St. Gallen, Argau, Thurgau, Graubünden, Glarus).

kantonu bylo povoleno pouze jedno vyznání, trval až do dobytí Švýcarska francouzskými vojsky za vlády Napoleona (1797–1813). Spolkový stát, který byl založen na začátku 19. století se musel začít chovat konfesně neutrálně, nechtěl-li ohrozit svou existenci, neboť staré náboženské spory stále působily. Ty se však stejně projevíly v občanské válce v letech 1847–1848 a v tzv. kulturním boji po roce 1870.⁵⁴ Spolkový stát sice v ústavě z roku 1874 zrušil všechna ustanovení jednotlivých kantonů, která znevýhodňovala na svém území příslušníky jiného než povoleného vyznání a zavedl náboženskou svobodu. Právní úpravu vztahů mezi státem a církví však musel ponechat kantonům, aby každý z nich mohl svůj vztah církvím regulovat na základě vlastních představ, to znamená tradičně katolické kantony se spíše volnějším vztahem ke katolické církvi, tradičně reformované kantony se zákonodárstvím, které počítá s reformovanou církví jako církví státní.

Uvedená dělba kompetencí mezi spolkovým státem a kantony zůstává, i přes zmizení konfesních rozbrojů a velké promíchání obyvatelstva, dodnes v platnosti. Odpovídá i celkovému federalistickému pojetí státu. Švýcarsko tedy dodnes nezná jednotný konfesněprávní systém, ale už zmíněných 26 různých (spíše více či méně podobných) systémů.

Obecně můžeme o kantonálních konfesních úpravách uvést:

- dodnes jsou silně ovlivněny původním státním náboženstvím kantonu, přičemž v mnoha případech zůstává velká vazba státu a církve,
- ve všech případech se právní úprava orientuje na pragmatická řešení a málo se zabývá prosazováním abstraktních právních principů, např. principů rovnosti,
- základní formou vztahu mezi státem a církvemi je ve Švýcarsku veřejnoprávní uznání ze strany státu (kantonu). Protože veřejnoprávní uznání je vlastním tématem této práce, v následujícím výkladu se zaměříme pouze na ně.

Všechny švýcarské kantony, s výjimkou kantonů Ženeva (Genève) a Neuenburg (Neuchâtel), kde existuje formální odluka církví od státu,⁵⁵ veřejnoprávně uznávají

---

⁵⁴ Tento „Kulturkampf“ měl podstatně delší prehistorii, trvání i dohru, než známější „Kulturkampf“ v Německu, i když se období jejich „vrcholné fáze“ časově shodují. Srov. KRAUS Dietrich: Op. cit supra, 39-53. K pojmu kulturního boje a období kulturního boje v Německu přehledně: SUCHÁNEK Drahomír: Katolická církev a kulturní boj, in: Teologie&Společnost 2 (2003), 3-8, MORSEY Rudolf: Kulturní boj, Bismarckova preventivní válka proti Centru a katolické církvi, in: Teologie&Společnost 2 (2003), 9-16.

⁵⁵ Motivací, ani způsobem provedení odluky se zde však nejedná o přesnou kopii francouzského vzoru, byť inspirace francouzskou odlukou je znatelná.

evangelickou reformovanou církev a katolickou církev, s čímž je spojen různý rozsah práv a povinností vztahujících se na různé množství právnických osob s církevním účelem. Kromě čtyř případů, kdy veřejnoprávní uznání přísluší také židovské obci⁵⁶ a devíti případů, kdy je veřejnoprávně uznávána také křesťanskokatolická církev,⁵⁷ je všem ostatním náboženským společnostem vyhrazen pouze obor práva soukromého a proto se organizují jakožto spolky či nadace. Polovina kantonů (počet stále stoupá) předpokládá ve svém právním řádu možnost veřejnoprávního uznání i dalších náboženských společností. To souvisí se současnou debatou o podobě konfesního systému ve Švýcarsku, která probíhá v posledních letech.⁵⁸

Z předchozích kapitol již víme, že pojem veřejnoprávního uznání je sám o sobě bezobsažný. Kantony mohou svým zákonodárstvím jeho účinky přesně vymezit a někdy dokonce je tyto účinky možno vyčíst pouze z postavení, které má veřejnoprávně uznaná církev v konkrétním kantonu z hlediska obyčejového. Právní účinky spojené s veřejnoprávním uznáním jsou sice kanton od kantonu rozdílné, avšak čtyři podstatné aspekty, které existují společně ve všech kantonech jsou:

- **členství**

Členství v církvi je regulováno veřejným právem a vzniká automaticky za splnění zákonem stanovených podmínek.

- **daně**

Kantony propůjčují církvi, jako veřejnoprávní korporaci, právo vybírat daně, čímž je oprávněna na bázi státních daňových zákonů vybírat od svých členů tzv. církevní daň (Kirchensteuer, resp. Kirchengemeindesteuer) ve výši, kterou si sama stanoví. Kantony zpravidla provádějí i výběr (inkaso) daně.⁵⁹ Církevní daň je jako každá jiná daň vymahatelná příslušnými státními orgány.

Ve většině kantonů podléhají církevní dani také právnické osoby (obchodní společnosti). Jelikož právnická osoba nemůže být členem církve, je výtěžek

---

⁵⁶ To se týká kantonů: Bern, Freiburg, Basel-Stadt a St. Gallen.

⁵⁷ Jedná se o kantony: Zürich, Bern, Luzern, Solothurn, Basel-Stadt, Basel-Landschaft, Schaffhausen, St. Gallen, Argau. Názvem Křesťanskokatolická církev (Christkatholische Kirche) se ve Švýcarsku označuje církev, která působí také v ČR a to pod názvem Starokatolická církev. Jedná se o skupiny katolíků, kteří odmítly uznat rozhodnutí I. vatikánského koncilu (1870) týkající se univerzálního episkopátu (jurisdikčního primátu) papeže a jeho neomylnosti.

⁵⁸ Srov. Bericht der Expertengruppe „Religionsartikel“, Bern: SEK-FEPS 2002, 67-83, [online] [cit. 2007-06-25], <<http://www.refbejuso.ch/downloads/refbejuso/doc/SEK.Religionsartikel.pdf>>.

⁵⁹ Výjimkou je například kanton Basel-Stadt, kde daně vybírá sama veřejnoprávní korporace na úrovni kantonu (Kantonalkirche), srov. Steuerordnung der Römisch-Katholischen Kirche Basel-Stadt vom 6. November 1973 [online] [cit. 2007-12-29] <http://www.rkk-bs.ch/organisation_rechtssammlung.cfm>.

církevní daně vybírané od právnických osob rozdělován proporcionálně podle počtu obyvatelstva kantonu náležejících k té či oné veřejnoprávně uznané církvi. Platba církevní daně právnickými osobami je obchodními kruhy stále více kritizována. Zejména se proti ní namítá skutečnost, že právnické osoby musí platit za církve, ve které vůbec nemohou být členem a také se poukazuje na nemožnost právnické osoby z církve vystoupit a tak se od daňové povinnosti vyvázat. Švýcarské soudy však doposud uznávají výklad podle něhož se na právnické osoby nevztahuje svoboda svědomí a vyznání, a proto se na ni nemohou odvolávat. V právní teorii je tento postoj však stále více kritizován.⁶⁰

- **náboženská výuka**

Většina kantonů váže na veřejnoprávní uznání také právo dané církve vyučovat náboženství na státních školách, přičemž samy církve jsou odpovědné za vyučující i způsob výuky.

- **organizační struktura**

Zcela zvláštním účinkem veřejnoprávního uznání, které s ním většina kantonů spojuje, představuje vytvoření přesně určené organizační struktury uznané církve (viz 3.1.1).

Z důvodu názornosti a také proto, že další zobecnění konfesního uspořádání kantonů by nebylo zcela přesné, pokusíme se demonstrovat uspořádání vztahů mezi státem a církvi ve Švýcarsku na příkladu kantonu Zürich, jehož model úpravy představuje jakýsi prototyp se všemi nuancemi.

3.1.1 Veřejnoprávní uznání v kantonu Zürich

Základní normou konfesního práva jsou články 130 a 131 Ústavy kantonu Zürich a její ustanovení týkající se obcí kantonu, zejména v článku 83 a násl.⁶¹

Klíčový článek 130 odst. 1 kantonální ústavy provádí přímo veřejnoprávní uznání tří církví. Jeho text zní: „*Kanton uznává jako korporace veřejného práva Evangelickou reformovanou zemskou církev (Landeskirche) a její církevní obce, římskokatolickou korporaci a její církevní obce a křesťanskokatolickou církevní obec*“. V dalších částech tohoto článku ústava stanoví „vrchní dohled“ státu nad těmito církevními korporacemi,

---

⁶⁰ Viz KRAUS Dietrich: Op. cit. supra, 117-120.

⁶¹ Viz Verfassung des Kantons Zürich (vom 27. Februar 2005) [online] [cit. 2007-12-29] <<http://www.zhlex.zh.ch/Erlass.html?Open&Ordnr=101>>.

vymezuje jejich autonomní záležitosti, ve věcech organizační formy uvedených církví odkazuje na své zákonodárství, např. ve věcech volby farářů v církevních obcích uvedených církví nebo ve věcech výběru daní těmito korporacemi.

Články ústavy, které se vztahují na výkon a správu obcí (čl. 83 a násl.) jsou pro veřejnoprávně uznané církve důležité z toho důvodu, že tzv. církevní obce (Kirchgemeinde) jsou ve smyslu státního práva obcemi stejně jako školní obce a politické obce.⁶² Církevní obec tedy není právnickou osobou, kterou by založila sama církev, ale je to korporace vytvořená státem. Toto pojetí pramení v historii kantonu Zürich a je koncepcí státu založenou na představách církevního reformátora Zwingliho, jehož působení v Zürichu je patrné dodnes.⁶³

---

⁶² Politickou obcí se zde rozumí obec, jak ji známe v českém právu, tedy ve smyslu čl. 99 Ústavy ČR (ústavní zákon č. 1/1993 Sb., v platném znění). Termín „školní obec“ nemá v českém právu (dnes) rovný ekvivalent.

⁶³ Srov. KRAUS Dietrich: Op. cit. supra, 160, 170-171. Zwingli bývá často zastíněn slavnějšími reformátory Lutherem a Kalvínem. Jeho přínos k nauce o (křesťanském) státu přitom přesáhl konfesní hranice, srov. SCHALLENBERG Peter: Náboženství - stát - demokracie, in: UNIVERSUM 7 (39) (2001), 6-7. Pro pochopení švýcarského konfesněprávního přístupu státu k církvím (nejen) v kantonu Zürich je Zwingliho myšlení do velké míry určující. Grichting řadí Zwingliho myšlení k „duchovním kořenům švýcarského konfesního práva“ viz GRICHTING Martin: Op. cit. supra (1997), 1. Jinde uvádí tento autor shrnující poznámku k Zwingliho koncepci poměru státu a církve, kterou pro její výstižnost cituji celou v originálu:

„Huldrych Zwingli (1484-1531) war in auffallender Weise ein zugleich religiös und politisch denkender Mensch. So bezog er seine reformatorische Energie aus einem über die kirchlichen, aber auch über die sittlichen und politischen Missstände empörten Gewissen. Ihm war es um die Reform der Gesellschaft in all ihren Facetten zu tun. Das Heilmittel sah er darin, alles unter das Wort Gottes zu stellen. Für einen 'säkularen', dem Wort entzogenen Bereich blieb bei dieser Konzeption kein Raum mehr. Ferner sollte die Kirche nicht länger dem Staat auf gleicher Ebene gegenüberstehen und nach eigenem Recht leben. Staat und Kirche sollten aufgehen in einer 'Theokratie' unter dem Wort Gottes. In dieser 'Theokratie' hätten die Pfarrer das Wort zu verkünden, der Staat hätte das kirchliche Leben äusserlich zu ordnen. Zwingli nahm nicht am neutestamentlichen Dualismus, sondern ganz eindeutig wieder am Alten Testament Mass, an der Einheit von politischer und religiöser Gemeinde.

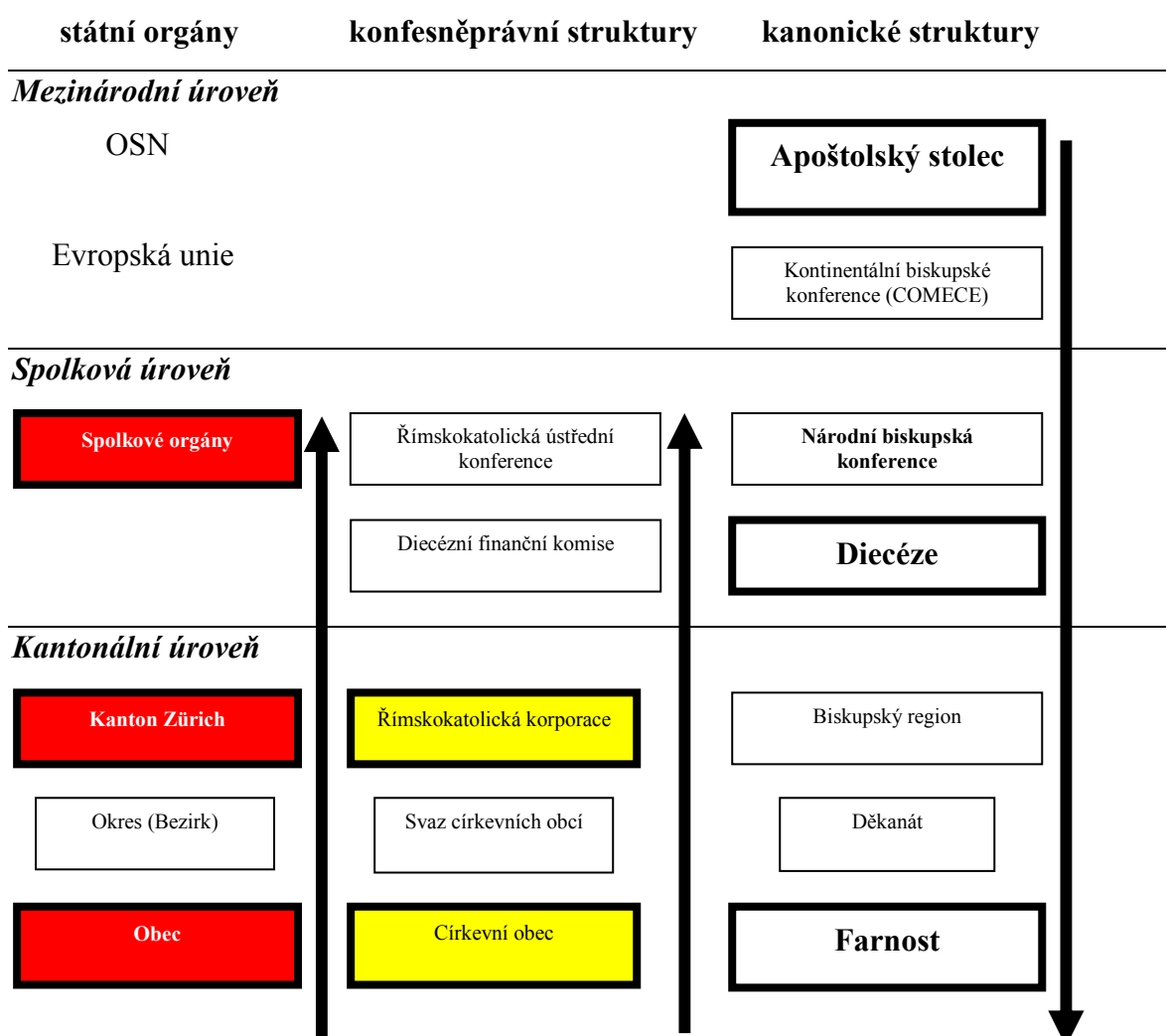
Der Stadtstaat Zürich, in den Zwingli 1519 berufen wurde, nahm dessen Konzeption gerne an. Denn seit dem 14. Jahrhundert war es der Stadt nur mühsam gelungen, sich die Klöster und den Klerus unterzuordnen und den zuständigen Bischof von Konstanz auf Distanz zu halten. So aber gingen Zwinglis Vorstellungen von einer 'Theokratie' und die staatskirchlichen Bestrebungen Zürichs eine Symbiose ein: Zwinglis reformatorische Ideen setzten sich durch, und der Staat sicherte sich die Macht darüber.

Allerdings zeichnete sich schon zu Lebzeiten Zwinglis eine Entwicklung ab, die sich nach seinem Tod auf dem Schlachtfeld am 11. Oktober 1531 noch viel deutlicher manifestieren würde: Es war immer die Obrigkeit der Stadt, die das Tempo und die Richtung bestimmte. Zwingli als charismatischer Prophet vermochte der Obrigkeit zwar noch Paroli zu bieten, nach seinem Tod kippte aber die 'Theokratie' bald ins reine Staatskirchentum. Die Kirche hatte keine Möglichkeit, sich dagegen zu wehren. Denn Zwingli hatte nicht - wie Luther - den Staat aus reiner Not gerufen, sondern bei Zwingli war der Staat als Gesetzgeber der Kirche prinzipiell gefordert. Die Kirche verlor jede Selbständigkeit und wurde zum Teil des Staates“.

Viz GRICHTING Martin: Kirchenfreiheit in der Schweiz? Staatskirchenrechtliche Hintergründe der Auseinandersetzungen im Bistum Chur, dargestellt am Beispiel des Kantons Zürich, 1-2 [online] [cit. 2007-12-30] < <http://homepage.bluewin.ch/libertas-ecclesiae//afkkr95.pdf>>.

Stav, kdy stát vytváří církevní obec je v souladu s představami evangelické reformované církve, pro církev katolickou však představuje problém, který se nepodařilo vyřešit dodnes (viz níže). Organizační strukturu katolické církve ve Švýcarsku v porovnání se státními a konfesněprávními orgány znázorňuje Graf 3.

Graf 3. Organizační struktury katolické církve a politické orgány

Vysvětlivky:

- Konfesněprávní orgány s postavením veřejnoprávní korporace
- Stát (státní orgány)

Pramen: Vlastní schéma autora.

Všechny tři veřejnoprávně uznané církve mají své organizační uspořádání stanoveno zákonem.⁶⁴ Kantonální zákonodárství obsahuje množství dalších právních předpisů, které se vztahují na hospodaření a finanční záležitosti, kostely, fary či způsob volby farářů. Kromě toho se na církevní obce a celokantonální církevní korporace vztahuje množství správních předpisů platných pro veřejnou správu jako celek, např. zákon o obcích, daňový

⁶⁴ Srov. KRAUS Dietrich: Op. cit. supra, 160-167.

zákon, volební zákon⁶⁵ apod. Samotné církve jsou zákonem zavázány upravit v jeho rámci své organizační uspořádání předpisem, který je na úrovni podzákoného právního předpisu součástí kantonální sbírky zákonů.⁶⁶

V případě katolické církve je už shora zmíněným problémem, co se rozumí pod pojmem veřejnoprávní uznání a jaké účinky působí v praxi. Je otázkou, zda výše popsaným způsobem veřejnoprávního uznání kanton Zürich, potažmo ostatní švýcarské kantony, které praktikují podobný systém, respektuje sebepojetí katolické církve a její právo se podle toho odpovídajícím způsobem organizovat. V konečném důsledku jde o dodržování korporativní náboženské svobody.

Problémy z pohledu kanonického práva mohou představovat zejména následující aspekty:

- Farář, který musí být volen členy své farnosti, může být fakticky omezen ve svobodném vyučování církevní nauky (musí brát ohled na názory farníků víc, než na věrouku),
- Biskup je volbami farářů částečně omezen ve svém kanonickém právu obsazovat farnosti,⁶⁷
- Biskup či farář jsou finančně závislí na církevní obci (kantonální korporaci), tudíž *munus regendi* je výrazně posunut ve prospěch konfesněprávních orgánů,⁶⁸
- Katolická církev jako taková (její kanonické orgány) není partnerem státu či kantonu. Tímto partnerem jsou právě konfesněprávní orgány,
- Formálně neexistuje žádná švýcarská církevní provincie. Všichni biskupové jsou přímo formálními podřízenými papeže, ačkoli požadavkem II. vatikánského koncilu bylo takovéto výjimečné případy nadále neudržovat,⁶⁹
- Existence dvojích struktur na stejné úrovni je v rozporu s kanonickým právem a často dochází k napětím a sporům mezi kanonickými a konfesněprávními strukturami,⁷⁰

---

⁶⁵ Srov. KRAUS Dietrich: Op. cit. supra, 159-160.

⁶⁶ Viz např. Kirchenordnung der römisch-katholischen Körperschaft des Kantons Zürich (vom 28. November 1982) [online] [cit. 2007-12-30] <<http://www.zhlex.zh.ch/Erlass.html?Open&Ordnr=182.12>>.

⁶⁷ Kanonické právo však tuto možnost zcela nevylučuje. Viz can. 523 CIC.

⁶⁸ Srov. KOSCH Daniel: Kirchliche und staatskirchenrechtliche Strukturen: Gegensatz oder Ergänzung? Risiko oder Chance? [online] [cit. 2007-12-30] <http://www.kath.ch/news/upload_rkz/05-06-22-pfarrkirchenstuetzungen.pdf>.

⁶⁹ Srov. čl. 40 odst. 2 ChD.

⁷⁰ Viz GRICHTING Martin: Kirchenfreiheit in der Schweiz? Staatskirchenrechtliche Hintergründe der Auseinandersetzungen im Bistum Chur, dargestellt am Beispiel des Kantons Zürich, 10-12 [online] [cit. 2007-12-30] <<http://homepage.bluewin.ch/libertas-ecclesiae//afkkr95.pdf>>. K tématu také KOCH Kurt: Staatskirchenrechtliche Systeme und katholische Ekklesiologie, in: Schweizerisches Kirchenzeitung 38 (2000) [online] [cit. 2007-12-30] <<http://www.kath.ch/skz/skz-2000/leit/le38.htm>>.

- Konfesněprávní orgány se svou demokratickou strukturou fakticky narušují sebezpojetí katolické církve, jak vyplývá z dokumentů II. vatikánského koncilu a kanonického práva (viz 1.2).

3.2 Spolková republika Německo

Církve a náboženství vůbec hrají ve společensko-politickém životě Spolkové republiky Německo významnou roli. Z přibližně 82,4 milionů obyvatel jich je cca 25,4 milionů protestantů a 25,7 milionů katolíků. Členové dvou největších křesťanských církví tak představují asi 64 % veškeré německé populace, samotní katolíci představují tedy necelou třetinu populace.⁷¹ Evangelické církve (luterské i reformované) jsou organizovány na zemském principu (Landeskirche), společně pak tvoří spolek církví s názvem Evangelická církev v Německu.

Současný německý systém je charakterizován snahou zajistit co nejvyšší míru rovnoprávnosti a autonomie všech církví a náboženských společností, uznáváním jejich užitečnosti a poskytováním potřebné pomoci pro jejich činnost. V Německu se uplatňuje náboženská, konfesní a světonázorová neutralita demokratického pluralitního státu, který církvím garantuje svobodný prostor k veřejnému působení.⁷²

Z dějinného pohledu, vazba moci světské a duchovní hrála v Německu vždy velmi důležitou úlohu. Reformace v první polovině 16. století tuto vazbu ještě posílila – postupně vznikaly tzv. Landeskirchen, tedy zemské církve velmi úzce vázané na představitele politické moci té které země. Od dob reformace se také zvláště v Německu uplatňovala zde „vynalezená“ zásada „*cuius regio, eius religio*“.

Pod vlivem událostí ve Francii vyhlásil 25. února 1803 říšský sněm tzv. Reichsdeputationshauptschluß, na jehož základě došlo k sekularizaci církevního majetku. Z objemu církvi odebraného majetku byla odškodněna zvláště zemská knížectví na levém břehu Rýna, která Napoleon připravil o jejich panství.⁷³

⁷¹ Uvedená čísla převzata z: EKD Statistik: Christen in Deutschland, [online] [cit. 2007-12-28], <<http://www.ekd.de/statistik/mitglieder.html>> a z publikace: Katholische Kirche in Deutschland, Statistische Daten 2006 [online] [cit. 2008-1-26], <http://dbk.de/imperia/md/content/schriften/dbk5.arbeitshilfen/ah_221.pdf>.

⁷² Viz TRETERA Jiří Rajmund: Op. cit. supra, 1997, 106.

⁷³ K hodnocení tohoto kroku dnes viz: MAIER Hans: Die Säkularisation in Bayern – 1803 Kulturbruch oder Modernisierung [online] [cit. 2007-12-27],

Po vyhlášení Německého císařství v roce 1871 byl kancléřem Bismarckem vyhlášen tzv. kulturní boj (Kulturkampf), který měl odezvu především v Prusku, Bádensku, Hessensku a Sasku. V rámci tohoto „kulturního boje“ bylo například pod hrozbou trestního postihu zakázáno duchovním, aby se ve svých kázáních dotýkali veřejných záležitostí. Roku 1872 byla zakázána přítomnost jezuitů a „příbuzných“ řádů v Říši. Květnovými zákony z roku 1873 byl zpřísněn dozor státu nad církví.⁷⁴

Již v průběhu 19. století dochází k právnímu vymezení postavení církví v Německu. Postavení katolické církve bylo upraveno řadou konkordátů nebo alespoň cirkumskripčních bul, na jejichž základě byly delimitovány hranice diecézí podle státních a zemských hranic. Evangelické církve pak uzavírali s jednotlivými zeměmi církevní smlouvy, kde byly vymezeny hlavní principy jejich působení.

Konfesněprávní normy jsou dnes obsaženy v Základním zákoně SRN (Grundgesetz - GG), v dalších spolkových zákonech, v ústavách některých spolkových zemí a jejich zákonech, v dosud platném konkordátu z roku 1933,⁷⁵ v dalších konkordátech, které uzavírají jednotlivé země a ve smlouvách, uzavíraných jednotlivými zeměmi s evangelickými zemskými církvemi. Právě používání smluvního práva je významnou dominantou německého konfesního práva.

Význam postavení církví ve společnosti vyjadřuje již text preambule GG: „*U vědomí své odpovědnosti před Bohem...*“. Článek 4 pak vymezuje základní náboženské svobody: „(1) *Svoboda víry, svědomí, náboženského a světonázorového vyznání je nedotknutelná. (2) Nerušené vykonávání náboženství je zaručeno*“. Tyto základní náboženské svobody jsou recipovány již z Výmarské ústavy (WRV) z roku 1919.⁷⁶

Značné kompetence v oblasti utváření vztahu mezi státem a církvemi mají zemské orgány, jejichž normotvorná činnost vytváří systém konfesněprávní úpravy odlišný v té které zemi. Již byla zmíněna důležitá role konkordátů a církevních smluv s evangelickými církvemi. Vedle platného konkordátu z roku 1933 je jejich uzavírání v kompetenci jednotlivých zemí.

<<http://www.kath-akademie-bayern.de/contentserv/www.katholische.de/index.php?StoryID=176>>.

⁷⁴ Srov. MORSEY Rudolf: Kulturní boj, Bismarckova preventivní válka proti Centru a katolické církvi, in: *Teologie&Společnost* 2 (2003), 9-16.

⁷⁵ Viz Konkordat zwischen dem Heiligen Stuhl und dem Deutschen Reich [online] [cit. 2007-12-10], <<http://spcp.prf.cuni.cz/dokument/reichsko.htm>>.

⁷⁶ Citováno dle: HRDINA Antonín Ignác: *Op. cit. supra*, I. díl, 2006, 201.

Kromě výše uvedených švýcarských kantonů je Spolková republika Německo jednou z mála zemí na světě, kde je financování církví zajištěno tzv. církevní daní, tedy poplatkem, který autoritativně vymáhá stát na základě dohody mezi státem a církvemi. Stát tak dává k dispozici právní a správní nástroje zajišťující trvalý příjem církvím. Právní úprava církevního zdanění se opírá o článek 140 GG, resp. čl. 137, odst. 6 WRV a o specifickou konkordátní a smluvní úpravu. V té které spolkové zemi se proto i daňová úprava liší.⁷⁷

Celkově je dnešní konfesněprávní úprava v Německu podle Listla⁷⁸ založena na následujících hlavních postulátech:

- důsledná právní a organizační odluka⁷⁹ církevní a státní sféry,
- náboženská neutralita státu, která však nemá být chápána jako náboženská lhostejnost státu, ale spíše jako pozitivní forma neutrality, doprovázená ochotou k blízké spolupráci mezi církvemi a státem v rozličných oblastech,
- záruka jak rozsáhlé individuální svobody vyznání, tak rozsáhlé svobody jednání pro celé církve a všechna ostatní náboženská a duchovní sdružení,
- uznání postavení církví ve veřejné sféře, jež je ústavně vyjádřeno udělením veřejnoprávního statusu církvím,
- rozmanité formy spolupráce mezi státem a náboženskými kongregacemi, zvláště spočívající:
  - ✓ ve státní podpoře církví a dalších náboženských společenství, v první řadě v podpoře církvemi organizované náboženské výuky, která je ve všech státních školách povinně zařazena jako předmět do jejich osnov,
  - ✓ ve zřízení fakult katolické a evangelické teologie na některých státních univerzitách,
  - ✓ v organizaci evangelické a katolické duchovní péče ve vojenských složkách, v účinných opatřeních pro poskytování duchovní péči ve veřejných nemocnicích a vězeňských zařízeních,

---

⁷⁷ K systému církevní daně pocházejí informace z přehledových prací: PETERSEN Jens: Die Kirchensteuer, Eine kurze Information, Stand 2008, [online] [cit. 2008-1-26], <<http://www.steuer-forum-kirche.de/kist2008.pdf>>, též ROBBERS Gerhard: Stát a církev ve Spolkové republice Německo, in: ROBBERS Gerhard (ed.): Op. cit. supra, 2001, 74-75.

⁷⁸ Srov. LISTL Joseph: Vztah mezi státem a církvemi v Německu, in: Revue církevního práva 3 (1996) [online] [cit. 2007-12-29], <<http://spcp.prf.cuni.cz/1-10/listl.htm>>.

⁷⁹ Pojem odluka se v německé konfesněprávní literatuře někdy používá, avšak neznamená odluku ve smyslu odlukového modelu např. po vzoru Francie. Srov. CAMPENHAUSEN Axel Frhr. von: Der heutige Verfassungsstaat und die Religion, in: LISTL Joseph, PIRSON Dietrich (eds): Handbuch des Staatskirchenrecht der Bundesrepublik Deutschland, Berlin: Duncker Humblot, Zweite grundlegend neugearbeitete Auflage, 1994 (I), 73-74.

- ✓ ve státní pomoci při vybírání církevních daní,
- ✓ ve spolupráci mezi církvemi a státem v oblasti sociálních služeb, obzvláště prostřednictvím charitativních organizací, jako jsou zvláště Caritasverband v katolické církvi a Diakonisches Werk v evangelické církvi,
- ✓ v účinném a z církevního hlediska potřebném přihlížení k církevním zájmům ve sféře veřejného rozhlasu a televize.

Charakterizovat vztah státu a církve v Německu shrnujícím způsobem můžeme opět spolu s Listlem uvedenou formulací: „*Německý vztah státu a církve je „systém svobodné kooperace státu a církve stojící na ústavněprávním a smluvním základě“.*⁸⁰

3.2.1 Veřejnoprávní uznání v německém modelu

Podle ustanovení článku 140 GG (čl. 137 odst. 2 WRV) má každá katolická diecéze (resp. arcidiecéze) i každá evangelická zemská církev právní status veřejnoprávní korporace. Katolická církev má v současné době na území Německa sedm církevních provincií (Bamberg, Berlin, Hamburk, Freiburg i. B., Köln, München-Freising a Paderborn). Uvedené provincie zahrnují ještě dvacet dalších diecézí (celkem tedy 27 veřejnoprávních subjektů).

Status veřejnoprávní korporace mají samozřejmě i další právnické osoby v rámci církve. Svaz německých diecézí, což je v rámci státního práva označení pro Německou biskupskou konferenci (Deutsche Bischofskonferenz) a církevní obce (Kirchengemeinden), které jsou (na rozdíl od švýcarského modelu) identické (zpravidla) s vlastními farnostmi.⁸¹ Veřejnoprávní status je přiznán také svazům jednotlivých církevních obcí (Gesamtverbände), biskupským stolcům, katedrálním kapitulám a některým řeholním řádům i jednotlivým klášterům (Bavorsko).

⁸⁰ Citováno podle MARRÉ Heiner: Kooperace státu a církve a státní podpora církví - příklad pro Evropu in: Revue církevního práva 2 (2001) [online] [cit. 2007-12-30], <<http://spcp.prf.cuni.cz/15-20/19-marre.htm>>, kde je uveden odkaz na zdroj v poznámce č. 6: Joseph Listl: Das Verhältnis von Kirche und Staat in der Bundesrepublik Deutschland, in: Handbuch des katholischen Kirchenrechts, vyd. Joseph Listl/Hubert Müller/Heribert Schmitz, Regensburg 1983, s. 1054.

⁸¹ V Německu se v rámci kanonického práva používá označení „farnost“ a v rámci státního práva označení „církevní obec.“ Existují i případy, kdy toto označení není identické, protože farnost sestává z několika církevních obcí. V každém případě rozdíl proti švýcarskému duálnímu systému, kde si farnost a církevní obec právně konkurují a farnost nemá veřejnoprávní status, je zřejmý. Srov. GRICHTING Martin: „Anerkennung“ der katholischen Kirche nach Zürcher Art ist irreführend, [online] [cit. 2007-12-30], <<http://www.kath.net/detail.php?id=4287>>.

Kromě katolické a evangelické církve disponují statusem veřejnoprávního subjektu některá další vyznání. Ostatní menší náboženské skupiny se organizují jako soukromoprávní sdružení podle ustanovení občanského zákoníku.

Dokud byla církve a její instituce považovány za státní instituce, bylo samozřejmé, že podléhaly veřejnému právu. Když však církve ztratily své zvláštní postavení vůči státu, především od roku 1919 (WRV), bylo rozhodnuto ponechat je (tj. katolickou a evangelickou) v oblasti veřejného práva i nadále. Toto zásadní rozhodnutí bylo výsledkem politického kompromisu. Zachování veřejnoprávního statusu církví byl zásadní požadavek křesťanských stran.⁸²

Zatímco katolická a evangelická církve disponují postavením veřejnoprávní korporace kontinuálně od roku 1919 stejně jako před ním, je od té doby možné, aby byl veřejnoprávní status udělen také ostatním náboženským společnostem. Příslušné jsou k tomu jednotlivé spolkové země, takže případné udělení veřejnoprávního statusu je účinné pouze pro konkrétní část Německa. Navíc každá země má poněkud odlišnou formu uznání, přičemž škála pokrývá téměř všechny existující způsoby.⁸³

Například v Bavorsku přísluší záležitosti kultu tradičně ministerstvu kultury (Kultusministerium).⁸⁴ Zatímco stát si v době před WRV nárokoval větší či menší dohled nad církvemi, omezují se kompetence ministerstva kultury od roku 1919 na záležitosti vztahů státu k církvím, náboženským a světonázorovým společnostem. Úkoly ministerstva kultury se týkají v první řadě spolupráce státu s nezávislými církvemi. Ministerstvo je příslušným partnerem církví na straně státu. Mezi tyto úkoly patří primárně otázky školství, resp. výuky náboženství na státních školách. Na základě různých historicky vzniklých právních povinností pečuje stát Bavorsko o cca 1300 budov sloužících církevním účelům. Jedná se zejména o kostely a fary, a to v církevním i státním vlastnictví. Vedle těchto úkolů se ministerstvo zabývá otázkami ústavní, správní a smluvní regulace vztahů státu a církví, otázkami aplikace náboženské svobody, vystoupení z církve a církevní daně. V případě splnění stanovených předpokladů je v Bavorsku právě

---

⁸² V literatuře se často používá jen označení „status korporace“ (Körperschaftsstatus) a je tím míněno, že náboženská společnost má status veřejnoprávní korporace. Na základě zvyklosti je to srozumitelné, ale stricto sensu nepřesné. Náboženské společnosti jsou korporacemi (nikoli třeba nadacemi) i ve sféře soukromého práva. To, čím se veřejnoprávní korporace odlišují není status korporace, ale právě veřejnoprávní postavení.

⁸³ Může být provedeno např. ústavou, zákonem, správním nebo soudním rozhodnutím aj.

⁸⁴ Srov. údaje bavorského ministerstva kultury a vyučování (Das Bayerische Staatsministerium für Unterricht und Kultus) [online] [cit. 2007-12-27], <<http://www.km.bayern.de/km/aufgaben/kirchen/>>.

ministerstvo orgánem, který uděluje veřejnoprávní status. Konkrétně tak činí správním rozhodnutím.

Naopak předpoklady pro udělení statusu veřejnoprávní korporace vyplývají pro každou spolkovou zemi přímo ze spolkové ústavy (čl 140 GG – čl. 137 odst. 2 WRV):⁸⁵

- musí se jednat o náboženskou společnost, tedy nikoli pouze o spolek s náboženským účelem, ale sdružení, které se v každém ohledu věnuje náboženskému životu,
- veřejnoprávní status je možné udělit pouze na návrh samotné náboženské společnosti. Nelze jej tedy ze strany státu vnutit,
- náboženská společnost musí splňovat záruku trvalosti. Obecně se předpokládá trvání po dobu aspoň 30 let, ale jednotlivé zemské úpravy se mohou lišit. Ve zmíněném Bavorsku postačuje podle výkladu bavorské ústavy pouhých 5 let,
- požadavek na počet členů se v praxi naplňuje tak, že postačuje, pokud náboženská společnost tvoří 0,1 % obyvatel příslušné spolkové země,
- dále se předpokládá, že je podle vnitřních předpisů náboženské společnosti zřejmé, kdo je a kdo není jejím členem,
- struktura společnosti je určena tak, že je zřejmé, kdo je oprávněn ji zastupovat navenek,
- konečně se jako „nepsaný“ předpoklad vyžaduje také dodržování práva (*Rechtstreue*) ze strany náboženské společnosti, což bývá v posledních letech předmětem mnoha kontroverzí a soudních rozhodnutí.⁸⁶ Naopak požadavek případné zvláštní loajality ke státu nemůže být předpokladem veřejnoprávního uznání.⁸⁷

Německý systém „nárokového“ přístupu k postavení veřejnoprávní korporace je charakteristický snahou zajistit co nejvyšší míru rovnoprávnosti a autonomie všech církví a náboženských společností. I z toho důvodu bývá často v konfesněprávní vědě

---

⁸⁵ Srov. KIRCHHOF Paul: Die Kirchen und Religionsgemeinschaften als Körperschaften des öffentlichen Rechts, in: LISTL Joseph, PIRSON Dietrich (eds): Handbuch des Staatskirchenrecht der Bundesrepublik Deutschland, Berlin: Duncker Humblot, Zweite grundlegend neugearbeitete Auflage, 1994 (I), 678-686.

⁸⁶ Týkalo se to například dlouho diskutovaného přiznání veřejnoprávního statusu Svědkům Jehovovým viz Bundesverwaltungsgericht: Pressemitteilung Nr. 7 vom 10. Februar 2006) [online] [cit. 2007-12-30], <<http://www.uni-tuebingen.de/kirchenrecht/nomokanon/urteile/bverwg060210.htm>>.

⁸⁷ Tak rozhodl právě v případě žádosti Svědků Jehovových o přiznání veřejnoprávního statusu německý Spolkový ústavní soud, viz Bundesverfassungsgericht: Pressemitteilung Nr. 159/2000 vom 19. Dezember 2000 [online] [cit. 2007-12-30], <<http://www.uni-tuebingen.de/kirchenrecht/nomokanon/urteile/bverfg001219.htm>>.

dáván za příklad současného vztahu státu a církví. „*Pokud německý systém vyjadřuje jako základní prvky tohoto vztahu oboustrannou svobodu a poctivou spolupráci, nesouměřitelnost a komunikaci, odstup i blízkost, vzájemnou kritičnost a partnerskou loajalitu, tak si může činit nárok na to, aby byl jakožto prostřední řešení vyhýbající se extrémům považován z pohledu historie a vzájemného porovnání za moderní, do budoucna orientovaný a možná i vzorový systém vztahu státu a církve. Schopný přežítí bude ale jen tehdy, když nalezne pochopení ze strany společnosti a když církve budou s to vyplnit věrohodným způsobem jim nabízený rámec*“.⁸⁸

Dílčí závěr

Světovou výjimkou je v případě katolické církve ve Švýcarsku tzv. duální systém, tedy současná existence kanonickoprávních a konfesněprávních orgánů. V tomto systému jsou členové církve na územním principu zároveň členy veřejnoprávní korporace zvané církevní obec (Kirchgemeinde). Kompetence veřejnoprávní korporace je *de iure* omezena na administrativní a finanční záležitosti, přičemž pokud jde o vlastní „církevní“ život na úrovni obce, je příslušná farnost, jako kanonickoprávní jednotka. Ve většině kantonů jsou buď přímo členové církve, nebo církevní obce sloučeny v kantonální veřejnoprávní korporaci (často zvanou „Landeskirche“), která představuje partnera pro jednání se státem.

Kantonální korporace se na federální úrovni slučují do tzv. Římskokatolické ústřední konference, která, přestože nedisponuje veřejnoprávním statutem, představuje často také přímého partnera při jednání katolické církve se federálními švýcarskými orgány. Vlastní kanonickoprávní orgány přitom tvoří šest diecézí a dvě územní opatství,⁸⁹ které jsou sloučeny ve Švýcarské biskupské konferenci.

Oproti tomu Spolková republika Německo sice má systém veřejnoprávního uznávání církví, který se na první pohled může zdát velmi podobný výše popsanému švýcarskému systému, významný rozdíl je však patrný hned při bližším prozkoumání německého modelu. Tím je samotná existence právního nároku na veřejnoprávní uznání. Takzvané církevní články WRV byly v roce 1948 inkorporovány článkem 140 GG do současného

---

⁸⁸ Srov. MARRÉ Heiner: Kooperace státu a církve a státní podpora církví - příklad pro Evropu in: *Revue církevního práva* 2 (2001) [online] [cit. 2007-12-30], < <http://scep.prf.cuni.cz/15-20/19-marre.htm> >, K tomu též ROBBERS Gerhard: Stát a církev ve Spolkové republice Německo, in: ROBBERS Gerhard (ed.): *Op. cit. supra*, 2001, 77.

⁸⁹ Biskupství Basel, Chur, St. Gallen, Lausanne, Genève - Freiburg; Sitten; Lugano a dvě územní opatství Einsiedeln a St-Maurice.

německého práva. Podle článku 137 odst. 2 WRV mají náboženské společnosti nárok na stejná práva jako již veřejnoprávně uznané církve, pokud poskytují svou ústavou a počtem členů záruku trvání. Tato norma je v německém právu chápána jako právní nárok na veřejnoprávní status pro náboženskou společnost. Obdobná právní úprava neexistuje ve Švýcarsku na úrovni federace ani kantonů.

V případě katolické církve se veřejnoprávní uznání v SRN vztahuje na vlastní kanonickoprávní orgány církve, to znamená, že diecéze jsou na rozdíl od Švýcarska veřejnoprávními korporacemi. Církev má tedy plnou autonomii své organizace. Stát pouze požaduje (stejně jako ve Švýcarsku), aby na základě svobody vyznání byla zaručena možnost vystoupení z církve.⁹⁰

Skutečnost, že církve v Německu se může organizovat o něco autonomněji než ve Švýcarsku, je (vedle historických důvodů) způsobena mmj. také rozdílným pojetím demokracie. Německo je zastupitelská demokracie a paralelně k takovému pojetí státu postačuje, aby reprezentanti církve zastupovali členy církve při rozhodování o daních a ostatních záležitostech veřejnoprávní korporace. Švýcarsko je však přímou demokracií a proto i církve je zde jako veřejnoprávní korporace „nucena“, aby její členové rozhodovali o důležitých otázkách přímo. Z toho důvodu je vytvořena struktura zvláštních konfesněprávních orgánů, kterými katolická církve nedisponuje nikde jinde ve světě.

---

⁹⁰ CAMPENHAUSEN Axel Frhr. von: Der Austritt aus der Kirchen und Religionsgemeinschaften, in: LISTL Joseph , PIRSON Dietrich (eds): Handbuch des Staatskirchenrecht der Bundesrepublik Deutschland, Berlin: Duncker Humblot, Zweite grundlegend neugearbeitete Auflage, 1994 (I), 777-785.

4 OTÁZKA VHODNOSTI STATUSU VEŘEJNOPRÁVNÍ KORPORACE Z POHLEDU KATOLICKÉ CÍRKVE

Jak už jsme uvedli výše, může být institut veřejnoprávního uznání spojen s různým obsahem statusu církve. To zřetelně vyplynulo z provedeného srovnání švýcarského a německého příkladu aplikace veřejnoprávního uznání v kapitole 3. V této kapitole se pokusíme odpovědět na jednu z otázek položených v úvodu práce, tedy **z jakých důvodů je či není status veřejnoprávní korporace pro církev vhodný.**

Tradičně patří pojednání o poměru církve a státu k nejtěžším částem církevního (kanonického) práva veřejného.⁹¹ Ani v CIC/1917, ani v současném CIC není zvláštní část, která by se souhrnně vyjadřovala k této materii. To však neznamená, že CIC k těmto otázkám neříká vůbec nic. S nadsázkou je možné konstatovat, že poměr církve ke státu je v kanonickém právu vyjádřen jasně, i když skrytě.⁹²

Pro seznámení s naukou církve o jejím poměru ke státu je nejdříve nutné hledat v různých církevních dokumentech,⁹³ z nichž nejdůležitější jsou vlastní prameny současného (právního) stanoviska církve, tj. dokumenty II. vatikánského koncilu.

Předem je třeba poznamenat, že II. vatikánský koncil znamenal výrazně novou orientaci pro vývoj vztahů mezi státem, církví a současnou společností nejen v teologické vnitrocírkevní oblasti, ale i v tom, jak církev nově chápe své veřejné poslání ve všech oblastech sociálního a kulturního života. Vedle CIC jsou v tomto směru zvláště důležité už výše zmíněné koncilové dokumenty „Deklarace o náboženské svobodě“ (*Dignitatis humanae*) a „Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě“ (*Gaudium et spes*).

Církev se na koncilu rozloučila s tzv. konstantinovskou epochou vyznačující se aliancí trůnu a oltáře. Církví (i státu), jak se ukázalo, mohla být v mnohém užitečná, ale byla nesporně, ať přímo nebo nepřímo, i na škodu jejímu vlastnímu poslání (názorným příkladem této problematičnosti byla zkušenost Rakouska-Uherska). V první řadě jde církvi o nezávislost a svobodu v provádění jejího vlastního náboženského poslání a v řízení

---

⁹¹ Srov. PEJŠKA Josef: Církevní právo se zřetelem k partikulárnímu právu československému, svazek první: Ústavní právo církevní, Semily: nákladem vlastním 1932, 192.

⁹² K tomu srov. PEJŠKA Josef: Tamtéž.

⁹³ Srov. např. SNC, 421-427, 445, KATECHISMUS KATOLICKÉ CÍRKVE, Praha: Zvon, 1995, 2104-2109, 2244-2246 (dále jen „KKC“ a číslo článku).

svých vnitřních záležitostí. Chce sloužit podle svého nejlepšího vědomí a svědomí, ale nechce službičkovat nebo dokonce přísluhovat. To je v rozporu s duchem služby Kristovy.⁹⁴ Ve vztazích církve ke světu dochází ke změně v přístupu, místo konfrontačního boje se světem nastupuje otevřenost, komunikování a dialog.⁹⁵ Církev na koncilu obrazně řečeno prolomila obležení a otevřela brány.

Rozhodující moment v poměru ke státu spatřuje koncilní text v tom, že církev je „*znamení a záštitou transcedence lidské osoby*“.⁹⁶ Jasně řečeno: člověk nenáleží státu. Na této linii si církev nárokuje úřad strážce. Tím více je třeba dbát na to, aby rozumná a plodná spolupráce mezi církví a státem – přesněji „mezi církevní autoritou“ a státem – nacházela vždy ze strany církve hranici v nezávislosti a svobodě pronést kdykoliv kritické slovo, i kdyby ji to mělo stát ulehčující privilegia.⁹⁷

Nejdůležitějšími prameny pro současnou nauku o poměru církve ke státu jsou:

- Dokumenty II. vatikánského koncilu:
  - ✓ Deklarace o náboženské svobodě *Dignitatis Humanae*,
  - ✓ Konstituce o církvi v dnešním světě *Gaudium et Spes*,
  - ✓ Dekret o misijní činnosti církve *Ad gentes*,
  - ✓ Dekret o pastýřské službě biskupů v církvi *Christus Dominus*.
- CIC/1983.

Pro následující popis by se zjevně nabízelo, vycházet z jednotlivých koncilních vyjádření a kánonů CIC a krok za krokem sledovat jejich myšlenkový postup. Místo toho však budeme postupovat jinak. Využijeme pro posouzení několik kritérií, která jsou v rámci

---

⁹⁴ Srov. SKALICKÝ Karel: Radost a naděje, Církev v dnešním světě, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2000, 249.

⁹⁵ „Když se církev s výbuchem Francouzské revoluce začala zajímat o moderní svět, jenž tak náhle skoncoval s takzvaným „ancien régime“, její první reakce byla záporná. (...) Církev se začala podobat obleženému středověkému městu s opevněnými hradbami, zavřenými branami a vytaženými padacími mosty. Toto obležení se ještě vystupňovalo s příchodem našeho století, kdy počet „nepřátel“ překotně vzrostl.“ Viz SKALICKÝ Karel: Op. cit. supra, 249-250.

⁹⁶ GS (čl. 76, odst. 2).

⁹⁷ „Střeží“ při tom nikoliv stát či politiky na způsob nějakého ústavního soudu, nýbrž „střeží“ lidi napominajícím a kritickým slovem, když se politický systém snaží vniknout do nedotknutelného prostoru lidské důstojnosti. A to se, jak známo, nemusí dít pouze na způsob diktátorského násilí.“ Viz PESCH Otto Hermann: Druhý vatikánský koncil 1962–1965, Příprava, Průběh, Odkaz, Praha: Vyšehrad 1996, 329.

evropského konfesního (resp. ústavního) práva dnes obecně považovány za (téměř) nezpochybnitelné axiomy.⁹⁸ Jsou to:

- Právní stát,
- Náboženská svoboda,
  - ✓ individuální (kolektivní),
  - ✓ korporativní,
- Náboženská neutralita státu,
- Parita mezi církvemi a náboženskými společnostmi,
- Spolupráce státu a církví.

Ke každému z kritérií přiřadíme to, co je stanoviskem církevní nauky, to vše pod zorným úhlem námi sledovaného problému veřejnoprávního postavení církve. Proto také sledujeme především, jak má vystupovat stát vůči církvi, nikoli jak se má církev chovat vůči státu.

Právní stát

II. vatikánský koncil zdůraznil nutnost, aby zásada náboženské svobody byla proklamována nejen slovy nebo zajištěna zákonem, ale také aby byla vážně uvedena do praxe a platila (DH 13).

V závěrečném článku 15 deklaráce DH se uvádí: *„Je tedy známo, že si dnešní lidé přejí, aby mohli svobodně vyznávat náboženství soukromě i veřejně; dokonce je ve většině ústav náboženská svoboda už vyhlášena jako občanské právo a slavnostně uznávána mezinárodními dokumenty. Jsou však také vládní režimy, v nichž se sice svoboda náboženského kultu ústavně uznává, ale sami veřejní činitelé se snaží odvracet občany od vyznávání náboženství a krajně znesnadnit i ohrozit život náboženských společností.*

(...) V zájmu vytvoření a upevnění pokojných vztahů a svornosti v lidstvu je proto žádoucí, aby byla všude na zemi právní ochranou účinně zajištěna náboženská svoboda a aby byly zachovávány vrcholné lidské povinnosti a práva týkající se svobodného života ve společnosti.

Tyto výroky koncilu směřovaly primárně vůči tehdejším komunistickým státům. Ve světle našeho tématu je možné interpretovat uvedené stanovisko církve, jako jasnou deklaraci

---

⁹⁸ Srov. CAMPENHAUSEN Axel Frhr. von: Der heutige Verfassungsstaat und die Religion, in: LISTL Joseph, PIRSON Dietrich (eds): Op. cit. supra, 1994 (I), 47-84.

podpory koncepce materiálního právního státu.⁹⁹ Takový stát dbá, aby se vedle zachování formálních požadavků náboženské svobody, stát či kdokoli jiný, nesnažil „*krajně znesnadnit i ohrozit život náboženských společností*“ (viz výše).

V praxi veřejnoprávního uznání to znamená, že pohled církve je vždy obsahový, nikoli formální, což dokazují i výše uvedené problémy s veřejnoprávním uznáním ve Švýcarsku (viz 3.1).

Náboženská svoboda

Příklon koncilu k náboženské svobodě nebyl vůbec samozřejmý. V době jeho konání existovala ještě řada států s katolictvím jako státním náboženstvím (např. Španělsko, Portugalsko, Itálie, Kolumbie). Ještě návrh koncilní konstituce o církvi počítal s tradičním postulátem, že je-li většina obyvatelstva státu katolická, musí být stejně katolický také stát. Pro vyznavače jiných náboženství pak neexistuje právo na veřejný výkon kultu, ale stát musí s ohledem na obecné dobro jejich vyznání tolerovat. Je-li však většina obyvatel ve státě nekatolická, pak se musí stát řídit přirozeným právem, tj. katolíkům i církvi jako celku ponechat svobodu.¹⁰⁰

Koncilová deklarace o náboženské svobodě by byla v dobách konfesně zaměřeného státu a státní církve, tj. i během 19. století, vzhledem ke zcela jinak utvářené politické, společenské a náboženské situaci tehdejší doby, nepředstavitelná. Od těch časů se ale poměry změnily. Když se stát i církev stejnou měrou zřekly postulátu konfesního základu státu, uznaly tím náboženskou neutralitu státu. Teprve tak může být stát domovem všech občanů, nezávisle na jejich náboženském vyznání.

Náboženská svoboda v pojetí čl. 2 deklarace DH zahrnuje všechny obecně uznávané formy, tj:

- **individuální:** „*Tento vatikánský sněm prohlašuje, že lidská osoba má právo na náboženskou svobodu*“.

---

⁹⁹ „*Touto koncepcí materiálního právního státu se německé a více nebo méně středoevropské pojetí právního státu přibližovalo angloamerické koncepci, založené nejen na výčtu pozitivních práv, ale především na myšlence spravedlnosti a na materiálněracionálních hodnotách svobodné společnosti. (...) materiálnímu právnímu státu nejde jen o dodržování jakéhokoliv práva, jež vzniklo procedurálně platným způsobem, ale takových norem chování, jež nejsou v rozporu se základními hodnotami právního vývoje*“. Viz KLOKOČKA Vojtěch: Ústavní systémy evropských států, Praha: Linde 1996, 91. Přehled koncepcí a „modelů“ právního státu - srov. cit. dílo, 85-118.

¹⁰⁰ Srov. PESCH Otto Hermann: Op. cit. supra, 298.

- **pozitivní:** „Nesmí být zabraňováno jednat podle svého svědomí“,
- **negativní:** „Nikdo nesmí být donucován jednat v oblasti náboženství proti svému svědomí“.
- **kolektivní:** Výše uvedené svobody může každý požívat nejen individuálně, ale také: „*soukromě i veřejně, buď sám nebo spolu s jinými, v náležitých mezích*“.
- **korporativní (resp. korporativně – institucionální):** Právě tato je předmětem našeho zájmu. Na ni zvlášť se vztahuje také čl. 4 DH: „*Svoboda neboli volnost od nátlaku v náboženské oblasti, která přísluší jednotlivým osobám, má jim být přiznána i tehdy, když jednají společně. (...)*

Proto těmto společenstvím právem náleží svoboda – pokud se tím neporušují spravedlivé požadavky veřejného pořádku – řídit se vlastními pravidly, veřejně uctívat svrchované Božství, pomáhat svým členům při prožívání náboženského života, vzděláváním je podporovat a zřizovat si instituce, v nichž členové spolupracují na utváření svého života podle svých náboženských zásad.

Náboženským společenstvím přísluší rovněž právo, aby jim světská moc nebránila právními prostředky ani administrativními zásahy vybírat si vlastní duchovní, vychovávat je, jmenovat a překládat, stýkat se s náboženskými představenými a společenstvími v jiných částech světa, stavět náboženské budovy a nabývat i užívat přiměřený majetek.

Náboženské společenství mají též právo, aby se jim nebránilo veřejně víru vyučovat a vyznávat slovem i písmem (...).

Mimoto patří k náboženské svobodě, aby se náboženským společenstvím nebránilo svobodně prokazovat zvláštní sílu jejich učení, pokud jde o uspořádání společenství a ožívání veškeré lidské aktivity. Ve společenské přirozenosti člověka i v povaze náboženství má základ také právo, aby se lidé mohli z náboženských pohnutek svobodně shromažďovat a zakládat sdružení výchovná, kulturní, charitativní a sociální“.

Hlavním problémem vztahu státu a církve není individuální (jakkoliv základní a důležitá) ale právě korporativní náboženská svoboda. Oboje však spolu úzce souvisí. Proto deklarace DH zdůrazňuje svobodu jednotlivců i když jednají ve společenství, jak odpovídá společenské povaze člověka i náboženství samého.

Korporativní formy náboženské svobody se u katolické církve projevují zejména v těchto případech:

- Svoboda pro hlásání evangelia a právo žít podle předpisů křesťanské víry (DH 13),
- právo posuzovat z hlediska mravního i ty věci, které patří do oblasti politiky, vyžadují-li to základní práva lidské osoby nebo spása duší (GS 76),
- přání a požadavek církve, aby mohla sloužit blahu všech a svobodně se rozvíjet pod jakoukoli vládou, která uznává základní práva osoby i rodiny a požadavky obecného blaha (GS 42),
- právo na vlastní školy a univerzity (cc. 800 § 1, 807 CIC),
- právo na vlastní náboženskou výuku, která nemůže být prováděna bez pověření církve („*missio canonica*“) (cc. 804, 805 CIC).

Ve světle námi sledovaného tématu můžeme po zjištění obsahu deklarace DH spolu s Lehmannem konstatovat, že z pohledu církve: „*(veřejnoprávní status – pozn. aut.) není nutnou součástí náboženské svobody.*“ Přesto však: „*je potvrzením samostatnosti a nezávislosti církvi*“.¹⁰¹

Neutralita

II. vatikánský koncil vyjádřil požadavek vzájemné nezávislosti státu a církve. V pastorální konstituci o církvi v dnešním světě GS, čl. 76 prohlásil následující zásadu: „*Politické společenství a církve jsou ve svých oblastech nezávislé a autonomní (independentes et autonomae)*“. Tím se církve zjevně obratně vyhnula mnohoznačnému a lehce zneužitelnému pojmu odluka.¹⁰²

Uvedená zásada není nová. Je to potvrzení tradiční zásady nábožensko-politického dualismu, který má základ v učení Kristově (viz kap. 1). Avšak koncil nezůstal jen na samotném potvrzení, ale dal jí nový výklad vycházející z personalistické vize člověka a také společenském rozměru státu a církve. V nauce veřejného církevního práva zásada autonomie a nezávislosti církve a státu je odůvodněná formou dedukce z teze, že každá z těchto dvou společností je právně dokonalá. Koncil přitom vysvětluje tuto zásadu v širším kontextu současné církve ve světě. Požadavek nezávislosti a autonomie platí samozřejmě nejen pro katolickou církev, ale pro všechny náboženské společnosti.

¹⁰¹ LEHMANN Karl: Zum schiedlich-friedlichen Verhältnis von Staat und Kirche heute, záznam přednášky [online] [cit. 2007-08-30], <http://dbk.de/imperia/md/content/terminveranstaltungen/3245_karlsruhe_staat_kirche070618.pdf>.

¹⁰² „*Odluka je systém zcela nejednotný a nejednoznačný a nikdy nebyla a ani v současné době není většinovým modelem vztahu státu a církve. Snad také proto nemá tento výraz místa v současných mezinárodněprávních dokumentech*“. Viz TRETERA Jiří Rajmund: Op. cit. supra, 2002, 15.

To je patrné (i ve vztahu k veřejnoprávnímu uznání) z ustanovení článku 6 DH: „*Jestliže s ohledem na zvláštní okolnosti v některém národě dostane jedno náboženské společenství v právním řádu státu zvláštní občanské uznání, je nutné, aby bylo zároveň uznáno a zachováno právo všech občanů a náboženských společností na náboženskou svobodu*“.

Výše uvedený článek 76 GS znamenal implicitní (ale zřetelnou) rezignaci na systémy státní církve v rámci tzv. konfesního státu a z druhého pohledu také jasné odmítnutí všech forem jurisdikcionalismu ze strany státu a omezení korporativní náboženské svobody. Fakticky to znamená požadavek náboženské neutrality státu.

Parita

Církev uznává, že právo na svobodu ve věcech náboženských se uplatňuje v lidské společnosti, a proto jeho užívání podléhá určitým vymežujícím normám, které ho upravují. Ochrana před zneužitím náboženské svobody „*se však nesmí dít svévolným způsobem nebo nespravedlivým nadřozováním jedné straně*“ (DH 7).

S tím souvisí rezignace církve a zřeknutí se jakýchkoliv privilegií ze strany státu. Církev: „*neskládá však naději ve výsady, které jí uděluje státní moc*“. Při své činnosti: „*bude používat všech prostředků, ale jen takových, které jsou v souladu s evangeliem a dobrem všech lidí v různých dobách a situacích*“. Z našeho pohledu je důležité prohlášení, že se církev: „*zřekne i výkonu některých právoplatně nabytých práv, ukáže-li se, že by jejich užívání mohlo vzbudit pochybnosti o upřímnosti jejího svědectví, nebo že si nové životní podmínky vyžadují jinou úpravu*“ (GS 76).

Ustanovení čl. 76 GS bylo promítnuto také do vlastního práva katolické církve. V porovnání s can. 2198 CIC/1917, kde je ještě vyjádřen pro oblast církevního trestního práva nárok na pomoc ze strany „světského ramene“ („*brachium saeculare*“), tedy státní moci, neobsahuje současný CIC žádné adekvátní ustanovení.¹⁰³

Následkem těchto deklarovaných postojů církve byla její rezignace na postavení státní církve ve shora uvedených zemích, v nichž toto postavení (ještě) měla. To se projevilo také ve vyjednání nových konkordátů či jiných smluv s těmito státy, v nichž byl status církve upraven v souladu s učením II. vatikánského koncilu.

---

¹⁰³ Ani samotný termín „*brachium saeculare*“ se již v současném Kodexu kanonického práva nevyskytuje.

Ze skutečnosti, že v žádné ze sledovaných zemí (ani jinde) katolická církev nerezignovala ve smyslu čl. 76 GS na status veřejnoprávní korporace, lze usuzovat, že pohled církve na tyto právní instituty je v zásadě kladný a odpovídá její vlastní nauce o poměru církve a státu. Na druhé straně by však nic nebránilo, aby církev na veřejnoprávní status sama rezignovala, pokud by tak chtěla učinit.¹⁰⁴

Recipročně žádá církev, aby stát také rezignoval na privilegia ze strany církve, která získal v průběhu historie, zejména se to týká otázky ustanovování biskupů. Dekret ChD v čl. 20 uvádí požadavek církve: „*Aby tedy byla řádně chráněna svoboda církve a aby bylo lépe a bez překážky postaráno o dobro věřících, vyslovuje posvátný sněm přání, aby se v budoucnosti státním úřadům neudělovalo žádné právo nebo výsada volit, jmenovat, prezentovat nebo designovat na biskupský úřad. Státní úřady, jejichž blahovolnost vůči církvi posvátný sněm vděčně uznává a vysoce oceňuje, se žádají co nejzdvořileji, aby se zmíněných práv nebo výsad, kterých nyní na základě smlouvy nebo zvykového práva užívají, po dohodě s Apoštolským stolcem dobrovolně zřekly*“.¹⁰⁵

Ve vztahu k veřejnoprávnímu statusu církve je nutno také zmínit ustanovení čl. 12 dekretu o misijní činnosti církve AG, kterým církev jasně vyjádřila, že nechce žádným způsobem zasahovat (*ingerere*) do výkonu státní moci. Z pohledu katolické církve by jí tedy veřejnoprávní postavení neumožňovalo žádný „podíl“ na státní moci, i kdyby něco takového v sobě tento institut obsahoval. Vlastní nauka jí takový podíl zakazuje. Jak však bylo uvedeno výše (kap. 2.2), není výkon státní moci součástí veřejnoprávního statusu.

Spolupráce (podpora ze strany státu, smluvní vztahy)

Idea spolupráce mezi církví a státem má dlouhou a bohatou historii. Ačkoliv tato zásada nebyla výrazně proklamována, realizovala se jak ve středověku, tak v dobách novověku, a kontroverzní problémy se řešily cestou konkordátních smluv.¹⁰⁶ Církev ve své doktríně výrazně zdůraznila tuto zásadu spolupráce v současné době, kdy tzv. laické státy –

¹⁰⁴ Problémem by bylo v případě Švýcarska (kanton Züriich), kdyby se zde sama katolická církev chtěla vzdát svého veřejnoprávního postavení a organizovat se pouze a výlučně na bázi kanonických orgánů. Zatím takový přechod nikde neproběhl, není právně jednoznačné, kdo by o takovém kroku vlastně měl rozhodnout. Biskupové, katolíci v jednotlivých kantonech a nebo všichni obyvatelé jednotlivých kantonů? Odstranění veřejnoprávního statusu by zde totiž předpokládalo nejen svobodné rozhodnutí církve, ale i změnu kantonálních ústav.

¹⁰⁵ Toto stanovisko bylo převzato i do can. 377 § 5 CIC: „*Světským představeným se do budoucna neposkytují práva a privilegia volit, jmenovat nebo závazně navrhnout biskupa*“.

¹⁰⁶ K uzavírání konkordátů přehledně srov. HRDINA Antonín: Prameny ke studiu kanonického práva, Plzeň: Aleš Čeněk 2007, 195-198. Současnou praxí uzavírání smluv Apoštolským stolcem popisují přehledně PŘIBYL Stanislav: Op. cit. supra, 2007, 44-57, HALAS František X: Vztahy mezi státem a církví z hlediska jejich mezinárodního rozměru, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci 2002, 51-60.

postavené na ideologii liberálního individualismu a následně státy totalitní usilovali o realizaci nepřátelské separace mezi církví a státem. Proto II. vatikánský koncil, který potvrdil výše uvedenou zásadu, zdůraznil, že spolupráce mezi církví a státem má být zdravá („*sana cooperatio*“). Z pohledu církve je spolupráce „zdravá“, když jsou zároveň respektovány zásady ochrany vzájemné nezávislosti a autonomie církve a státu a taktéž náboženské svobody. Vlastní chápání této zásady stanoví následující prvky:

- uznání oběma stranami velikosti významu spolupráce,
- uzavření (sjednání) dohody co do způsobu a formy spolupráce.

Konstituce o církvi v dnešním světě obsahuje aktualizaci tzv. axiomu „*idem civis et christianus*“.¹⁰⁷ V článku 76 GS je uvedeno: „*Stát a církev (...) slouží, i když z různého titulu, osobnímu i společenskému povolání člověka. Tuto službu pro dobro všech mohou vykonávat tím účinněji, čím lépe pěstují mezi sebou zralou spolupráci, ovšem s přihlédnutím k místním a dobovým okolnostem*“.

Podpora ze strany státu spočívá v oblasti vytváření podmínek. K tomu článek 6 DH uvádí: „*Státní moc se tedy má spravedlivými zákony a jinými vhodnými prostředky účinně ujmout ochrany náboženské svobody všech občanů a vytvořit podmínky příznivé rozvoji náboženského života, aby občané měli skutečnou možnost užívat náboženských práv*“.

V praxi to znamená spolupráci např. v oblasti nemocniční, armádní a vězeňské péče, kde právě veřejnoprávní status může být zajištěním potřebné právní ochrany při působení církve v těchto citlivých oblastech.¹⁰⁸

Smluvní a diplomatická spolupráce církve a státu je zakotvena i v kanonickém právu. K právním nástrojům spolupráce se vyjadřují kánony CIC. V can. 3 CIC je uvedeno, že: „*Kánony kodexu neruší ani nemění dohody mezi Apoštolským Stolcem a státy nebo jinými politickými společnostmi, tyto dohody proto zůstávají nadále v účinnosti, i když jsou v rozporu s ustanoveními tohoto kodexu*“.

K vyslancům a otázkám legačního práva uvádí can. 362 CIC: „*Papež má vrozené a nezávislé právo jmenovat své vyslance a posílat je do místních církví v různých národech*“

---

¹⁰⁷ Obrat, který poprvé použil papež Lev XIII. v encyklice *Immortale Dei*. Srov. MURRAY John Courtney: *Contemporary Orientations of Catholic Thought on Church and State in the Light of History* [online] [cit. 2008-2-23], <<http://woodstock.georgetown.edu/library/Murray/1949b.htm>>.

¹⁰⁸ Spolupráce církve a státu je v těchto oblastech řešena zčásti smluvně také v ČR. Srov. TRETERA Jiří Rajmund: *Op. cit. supra*, 2002, 135-145, HRDINA Antonín Ignác: *Op. cit. supra*, 2004, 180-194.

a oblastech i do států a k veřejným představitelům, dále má právo je překládat a odvolávat, při zachování norem mezinárodního práva, pokud se týká vysílání a odvolávání vyslanců ustanovených ve státech“.

Pochopitelně, že subjektem, který uzavírá dohody a disponuje legačním právem není městský stát Vatikán, ale Apoštolský stolec (viz 1.2), přestože i městský stát Vatikán je jako takový subjektem mezinárodního práva a mezinárodní smlouvy výjimečně uzavírá také.¹⁰⁹

Námi sledovaný pohled církve na veřejnoprávní postavení by se dal popsat tak, že jeho vhodnost či nevhodnost posuzuje církev zejména z **hlediska jeho funkce** v daném právním řádu. Veřejnoprávní status není jednoznačný právní institut a nemůže být proto hodnocen církví automaticky a obecně. Proto ani II. vatikánský koncil se nepovažoval za příslušného vyjadřovat ke konkrétní situaci konfesního práva v jednotlivých státech.

V každém případě pomocí veřejnoprávního postavení je církev vyjmuta z čistě soukromoprávní sféry, zároveň ale není pohlcena státem. Toto postavení vnímá církev jako vstřícný krok ze strany státu směrem ke spolupráci a právě veřejnoprávní postavení pak umožňuje, aby spolupráce na úrovni smluvní měla také přiměřenou váhu v rámci právního řádu určitého státu.¹¹⁰

Dílčí závěr

Stanoviskem církve k veřejnoprávnímu statusu není obecné univerzální přijetí či odmítnutí tohoto institutu. Církev posuzuje zejména funkční hledisko a chápe, že současná podoba vztahů mezi státem a církví je v každém státě výsledkem dlouhého a neopakovatelného procesu v průběhu vlastních a jedinečných dějin té které země.

Učením o principu zdravé spolupráce se však II. vatikánský koncil rozhodně postavil proti radikálnímu oddělení státu a církve. Pokud se stát a církev navzájem ignorují, je to vždy ke škodě lidí, jako příslušníků církve i jako občanů. Veřejnoprávní status tedy může být z pohledu církve vhodným nástrojem spolupráce.

---

¹⁰⁹ Srov. NĚMEC Damián: Typologické zařazení smluv mezi Apoštolským stolcem na jedné straně a Slovenskou republikou (r. 2000) a Českou republikou (r. 2002) na straně druhé, in: Revue církevního práva 24, 1 (2003), 17.

¹¹⁰ Srov. např. HOLLERBACH Alexander: Die vertragsrechtlichen Grundlagen des Staatskirchenrechts, in: LISTL Joseph, PIRSON Dietrich (eds): Op. cit. supra, 1994 (I), 253-287.

5 KOEXISTENCE NEBO KOOPERACE?

Na konec, poté, kdy jsme si odpověděli na otázku vhodnosti veřejnoprávního statusu, zbývá odpovědět na první z otázek v úvodu této práce, tedy **zda má mít církev příznán status veřejnoprávní korporace?** Předem přiznejme, že obecně platné ani jednoznačné odpovědi se rozhodně nedobereme.

Jak uvádí Minnerath: „*Ačkoli všechny evropské státy podepsaly Mezinárodní pakt o občanských a politických právech z roku 1966¹¹¹ a Evropskou úmluvu o lidských právech z roku 1950, ústavy jednotlivých evropských států ukazují, jak rozdílný je jejich přístup k náboženství a následně pak i k náboženským institucím. V některých případech je ústava v souladu s očekáváními církví, ať už jsou státní, státem uznané či naopak veřejnou mocí neuznané. V jiných případech je ústavní právo svědkem soupeření mezi státem a církví a jednostranně ukládá, jakou podobu náboženství má či jakou by mělo mít*“.¹¹²

Z pohledu norem ústavního práva zaručujících náboženskou svobodu tedy není na naši otázku jednoznačná odpověď možná. V následující části se proto zaměříme na samotné právní pojetí fenoménu náboženství a církví jako náboženských institucí a poté se pokusíme zformulovat odpověď.

5.1 Církev jako soukromoprávní nebo veřejnoprávní instituce?¹¹³

Sekularizace či laicizace patří k nejvýznamnějším procesům ve vývoji západních společností ovlivněných křesťanstvím a jen díky ní dnes většina obyvatel západní Evropy může kroutit hlavou nad praktikami některých islámských režimů.¹¹⁴ Od dob osvícenského 18. století patří také rozlišování na veřejné a soukromé mezi základní předpoklady každé humánní společnosti.¹¹⁵ Zároveň se stalo podmínkou pro existenci osobního věroučného přesvědčení, které není závislé na vnějších okolnostech či sociálním tlaku.

¹¹¹ V ČR vyhlášen ve Sbírce zákonů pod č. 120/1976 Sb.

¹¹² Viz MINNERATH Roland: Autonomie církví v Evropě, text osnovy přednášky, in: Revue církevního práva 3 (1999) [online] [cit. 2008-02-09], <<http://spcp.prf.cuni.cz/14/autonom.htm>>.

¹¹³ Zde je samozřejmě míněna institucionální stránka církve, nikoli snad pojetí, které tvrdí, že církev je „jenom“ instituce. Nejen z hlediska eklesiologického by to neodpovídalo skutečnosti. Srov. kap. 1.2.

¹¹⁴ Srov. HANUŠ Jiří (ed): Vznik státu jako proces sekularizace, Brno: CDK 2006, GAUCHET Marcel: Odkouzlení světa: Dějiny náboženství jako věci veřejné, Brno: CDK 2004.

¹¹⁵ „Lze také snadno nahlédnout, že se pojetí veřejného a soukromého, jejich rozdílnosti, vzájemných vazeb i jejich protikladnosti, v chodu dějin odpovídajících společenství více či méně proměňuje, přirozeně vždy

Nicméně i ve většině západních sekulárních států stále přežívají nejrůznější formy propojení občanských záležitostí s církevními. Ať už se jedná například o zasedání anglikánských biskupů v britské Sněmovně lordů, správu matrik luterskou církví v Dánsku, či výběr církevní daně v Německu. Rozdíly jsou důsledkem odlišného historického vývoje. V zemích protestantské tradice, jako v Anglii či Dánsku, došlo spolu s obecnou sekularizací společnosti i k postupné ztrátě vlivu církví, a nebylo proto třeba radikálních řešení. Naopak ve Francii, kde katolická církev vystupovala jako silný a samostatný činitel ve všech oblastech společenského života, proběhl ostrý konflikt mezi katolickým a laickým proudem, jehož výsledkem je právě striktní odluka. Pro zdůraznění takto dokonané laicizace státu se Francie označuje za stát nejen sekulární, nýbrž i laický.¹¹⁶

S tím souvisí i určitá „nouze“ moderního státu, jehož pojetí se v novověku postupně vyvinulo, protože dnes „trpí“ poznáním, že tento novověký stát, právě proto, že je světonázorově a nábožensky neutrální, slovy právního klasika: „*žije z předpokladů, které sám nemůže garantovat*“.¹¹⁷

Dosud tak často užívané konstatování náboženské neutrality státu se projevuje jako osudová iluze. Moderní společnosti jsou - pokud se týká vlastní existence i do budoucna - odkázány na náboženské skupiny jako jsou církve, které chrání základní hodnoty, normy a práva, z nichž právě sekulární společnost žije.¹¹⁸

Pokud si uvědomíme tento paradox se vši vážností, je zřejmé, že takováto (veřejná) role církví může být uskutečňována jen v pomyslném prostoru mimo soukromoprávní a státní sférou. Zejména to vylučuje zatlačení víry a tím i církví do soukromé sféry, které se však na základě společenské diferenciaci postupně stává skutečností. Zde je zjevný rozdíl vůči segmentaci společnosti např. ve středověku, která byla ještě nesena jednotným náboženským základem, ve srovnání s novověkou diferenciací společnosti, v níž se každý autonomní dílčí systém prakticky vyděluje z celku.¹¹⁹

---

v jistém určujícím rámci a v mezích příslušné konstitutivní problematiky“. Viz MOKREJŠ Antonín: Veřejnost: skutečnost - iluze - fikce, Praha: Triton 2005, 11.

¹¹⁶ „*Francie je nedílná, laická, demokratická a sociální republika (...)*“. Viz článek 2. Ústavy Francouzské republiky z roku 1958, citováno podle HRDINA Antonín Ignác: Op. cit. supra, I. díl, 2006, 208.

¹¹⁷ Viz BÖCKENFÖRDE Ernst-Wolfgang: Vznik státu jako proces sekularizace, in: HANUŠ Jiří (ed): Vznik státu jako proces sekularizace, Brno: CDK, 2006, 21.

¹¹⁸ Srov. CASANOVA José: Naděje a úskalí veřejného náboženství, in: HANUŠ Jiří, VYBÍRAL Jan (eds.) Op. cit. supra, 2005, 99-102.

¹¹⁹ Srov. HALÍK Tomáš: Vyzván i nevyzván: Evropské přednášky k filosofii a sociologii dějin křesťanství, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, 29.

V takové situaci diferenciaci a privatizaci náboženství nemůže církev samozřejmě určovat své působení podle společenského očekávání, ale musí se orientovat na své vlastní poselství. Musí být misionářská, své veřejné působení profilovat tak, aby ve společnosti vynikla její vlastní forma, odlišná od společnosti jako takové.

Novověká deklarace náboženství jako soukromé záležitosti jednotlivých občanů představovala také zásadní protiklad k pojetí náboženství jako záležitosti státu, nikoli však jako záležitosti veřejné. Proto stejně jako je nesmyslná privatizace náboženství, je nemožné také jeho zestátnění. Mezi státem a veřejnou sférou jako takovou je třeba rozlišovat.¹²⁰

Když je tedy náboženství, co by soukromá věc (na rozdíl od státní záležitosti, kterou není), pojímána také jako věc veřejná a společenská, je tak zjevné, že současné otázky po postavení církve v dnešní (evropské) společnosti přímo souvisí s celkovou situací postmoderní kultury a s otázkami, které si klade. „*Protože kultura evropského novověku, utvářená osvícenstvím, se sama nachází ve fázi velkého přerodu (...) všechny větší společenské jednotky a instituce, jež jsou spolunositeli kultury (...) a právě tak i církve, se svým způsobem podílejí na obtížích, které vyplývají z této obecně kulturní vývojové fáze*“.¹²¹

V této souvislosti se nabízí jednoznačný závěr, že jsme svědky definitivního konce konstantinovské podoby církve, která se vyznačovala jejím silným zespolečněním. Na druhou stranu vůbec není zřejmé, co nastoupí (v budoucnu?) na její místo. Nic víc než obrysy nejsou zatím vůbec patrné.

Ale jen pokud se církvím podaří (znovu) nalézt a definovat vlastní veřejné místo ve společnosti, dá se od nich očekávat onen zmiňovaný přínos k ochraně základních hodnot a předpokladů z nichž společnost žije.¹²²

---

¹²⁰ Dnešní právní věda i praxe rozlišuje např. mezi veřejnou správou a státní správou, jakožto částí veřejné správy vykonávané státem. Srov. např. HENDRYCH Dušan: Správní právo: Obecná část, Praha: C. H. Beck 1996, 2. vydání, 205-216, PRŮCHA Petr: Správní právo: obecná část, Brno: Masarykova univerzita: 2001, 3. vydání, 7-15.

¹²¹ Viz KEHL Medard: Kam kráčí církev? Diagnóza doby, Brno: CDK 2000, 12.

¹²² „*Pro budoucnost Západu, nejen pro budoucnost církve, je důležité, aby lidé, kteří nestojí o "železnou oponu" mezi křesťanstvím a sekularitou, mezi církvemi a laickou společností, se snažili - tváří v tvář těm, kdo mobilizují náboženství proti modernitě či ve jménu sekularity vše náboženské vypovídají z veřejného prostoru - se pokusili o dnešní situaci přiměřeně setkáni a kompatibilitu*“ . Viz HALÍK Tomáš: Církev a „částečně identifikování“ [online] [cit. 2008-03-08], <http://www.halik.cz/clanky/cirkev_ident.php>.

To, že náboženství patří v Evropě do sféry osobní a soukromé patří k velkým společenským vymoženostem, kterých se nemůžeme a nesmíme vzdát a které musí být zachovány a chráněny. Přesto zde konstatujeme: **Náboženství je veřejná záležitost.**

Toto konstatování sice mnohým lidem dnes připadá neakceptovatelné, protože jejich pohled je fixován na historické skutečnosti. Zejména na okolnost, že církev byla dlouhou dobu jedním z faktorů odporu vůči moderní pluralistické verzi společnosti.¹²³ Zřejmě bude ještě delší dobu trvat, než lidé, kteří jsou k náboženství obecně kritičtí se shodnou s věřícími na veřejném významu církví.

Ti, kdo ještě dnes operují s tím, že náboženství je soukromá věc, se sami vnímají jako dědicové onoho procesu minulosti. Tato teze znamená vytlačení náboženství ze státní a veřejné (společenské) sféry do soukromí. Jako na každém omylu, i na uvedené tezi je část pravdy. Tím je fakt, že každý může zcela svobodně a bez vnějšího tlaku „soukromě“ zvolit své náboženství a žít v souladu se svou volbou. Teze je však chybná, pokud se ve jménu soukromého charakteru uvedené volby popírají společenské a veřejné aspekty náboženství. Právě takový přístup je v rozporu s náboženskou svobodou (viz kap. 4).

V současném sekularizovaném a pluralitním světě vznikají nové předpoklady a výzvy, které vyžadují (budou vyžadovat) spolupráci státu a církví. Stát je sice světonázorově neutrální, ale není hodnotově neutrální¹²⁴ a hlavně: nepohybuje se ve „vzduchoprázdnu“. Náboženství (v Evropě tedy církve) je tak silně spojeno se vznikem a vývojem každé společnosti, že jeho případné zatlačení do soukromí se rovná naprostému znevážení skutečnosti a v konečném důsledku může být pro společnost krajně škodlivé.¹²⁵

Je totiž nesmírně důležité i pro stát, aby existovaly určité „intermediární instituce“, jež hrají úlohu zprostředkovatele mezi soukromým životem a strukturami moderní společnosti. Mezi ně patří – mimo jiné – také církve.¹²⁶

---

¹²³ Toto konstatování vypadá jednoznačně pouze dnes. Vztah církve k moderně se však vyvíjel daleko mnohoznačněji. Srov. např. MAIER Hans: *Revoluce a církev*, Brno: CDK, 1999, zejména 47-143.

¹²⁴ Srov. KLOKOČKA Vojtěch: *Op. cit. supra*, 84-98, 272-290.

¹²⁵ „Evropa je produkt křesťanské mise katolického západního způsobu života, který čerpá z římsko-křesťanských pramenů.“ Viz HATTENHAUER Hans: *Evropské dějiny práva*, Praha: C.H. Beck 1998, 629.

¹²⁶ Srov. LEHMANN Karl: *Náboženství jako soukromá věc a jako veřejná záležitost*, in: *Sborník z IX. symposia evropských biskupů: „Náboženství jako soukromá věc a jako veřejná záležitost“*, Církev v pluralitní společnosti, Praha: Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském 1997, 45.

5.2 Veřejnoprávní korporace nástrojem řešení právního statusu církve ve společnosti?

Ve světle výše uvedeného se nyní pokusme zformulovat odpověď na první a složitější z otázek položených v úvodu této práce: **Má mít církev přiznán v rámci právního řádu status veřejnoprávní korporace?**

Ani evangelium, ani církevní nauka o vztazích mezi církví a státem (viz kap. 4) nevyžadují konkrétní model, který by byl jako jediný slučitelný s představami evangelia nebo církve. Katolická církev i ostatní církve a jiné náboženské společnosti mohou působit v různých systémech a přizpůsobit se různým modelům. Každý systém přitom nese své výhody i nevýhody.

Obecně se dnes v konfesním právu uznává jasné rozlišování úlohy státu a církví a jejich neidentifikace. Na druhé straně však vše hovoří pro uznání společenské funkce a prospěšnosti církví na základě veřejného a zásadního charakteru hodnot, které zastávají.¹²⁷

Co se týče veřejnoprávního uznání církví a náboženských společností státem, nabývají tím církve právní subjektivitu podle platného práva státu a podléhají tomuto právu. Katolická církev však vždy podléhá (také) vlastnímu kanonickému právu. Tento dualismus je neodstranitelný (historických dokladů je mnoho) a proto problémem zůstává pouze jak tuto dualitu co nejlépe řešit.

Odpovědět na otázku, **zdá má mít církev přiznán status veřejnoprávní korporace**, se pokusíme z hlediska tří zájmů: církve, společnosti a státu.

- **Zájmem církve (jako instituce)** je nepochybně zdravá spolupráce mezi státem a jí samotnou (viz kap. 4). Pokud se stát a církev navzájem ignorují, je to vždy ke škodě lidí, jako příslušníků církve i jako občanů. Veřejnoprávní status tedy může být z pohledu církve vhodným nástrojem spolupráce. Přesto však na základě zjištěných poznatků (kap. 3) nutno konstatovat, že veřejnoprávní status v těch zemích, kde je udělen, církve do velké míry „zdedila“ z minulých časů a není

---

¹²⁷ Srov. KOCH Kurt: Konfrontace nebo dialog? Palčivé otázky dneška a křesťanská víra, Praha: Vyšehrad 2000, 152-153, MAIER Hans: Církev a stát v budoucí Evropě, in: HANUŠ Jiří, VYBÍRAL Jan (eds.) Op. cit. supra, 2005, 161-176.

odrazem dnešního postavení církve ve společnosti. I tam, kde je z pohledu církve obsah veřejnoprávního statusu vlastně vzorový (SRN), jsou v současnosti problémy s jeho legitimitou, a to i uvnitř církve.¹²⁸ Z pohledu církve tedy na otázku odpovídáme: Ano, pokud se podaří do budoucna formulovat nově jeho pozitivní obsah a pozitivní funkce, zejména pro náboženskou svobodu.¹²⁹

- **Zájmem (současné) společnosti** je ve vztahu k církvím zejména individuální náboženská svoboda a tedy zachování plurality a rovnosti všech členů společnosti. Přestože víme, že respekt ke korporativní náboženské svobodě posiluje individuální náboženské svobody občanů, veřejnoprávní status církve je zhusta vnímán ve společnosti zejména pohledem porušení parity mezi církvemi a náboženskými společnostmi. Z pohledu společnosti je proto nutno na otázku odpovědět takto: Ano, pokud je přístup k veřejnoprávnímu statusu nárokový, tzn. za předpokladu naplnění určitých kritérií je (teoreticky) přístupný každé náboženské společnosti.¹³⁰
- **Zájmem státu** je obecně vyjádřeno udržení řádu, díky kterému existuje. Z pohledu státu tedy vykazuje veřejnoprávní postavení církve převážně pozitivní prvky. Veřejnoprávní korporace v sobě jednak obsahuje jistý organizační potenciál, který „nutí“ církve k určitému žádoucímu chování ve vztahu ke státu, jednak znamená krok směrem k zajištění vlastní náboženské neutrality, neboť je jasným institucionálním oddělením církve od státu. Z pohledu státu proto na otázku odpovídáme: Ano, pokud samozřejmě stát nemá zájem na „zestátnění“ nebo naopak „privatizaci“ církve jako společenského fenoménu se silným veřejným působením.¹³¹

Souhrnná odpověď na otázku, zda má mít církve přiznán status veřejnoprávní korporace, tedy zní: **Ano, pokud bude reflexí podmínek současného světa a nikoli pouze reminiscencí na podmínky minulosti.**

Jestliže je církve (náboženství) kladena jako soukromá věc v protikladu s minulostí, kdy byla záležitostí státního významu, pak je samozřejmě takto pojatý veřejnoprávní status

¹²⁸ Srov. např. ISENSEE Joseph: Die Zukunftsfähigkeit des deutschen Staatskirchenrecht [online] [cit. 2004-11-09] <www.erzbistum-koeln.de/export/sites/erzbistum/bildung/schule-hochschule/religionspaedagogik/ru/Isensee.pdf>.

¹²⁹ Srov. MAGEN Stefan: Körperschaftsstatus und Religionsfreiheit, Tübingen: Mohr Siebeck 2004, 197-288.

¹³⁰ Samozřejmě je třeba si uvědomit, že otázka kritérií sama v sobě nese předpoklad, že kritéria nejsou a nikdy nemohou být nastavena „neutrálně“ tak, aby vyhovovala všem. To je ovšem spíše politická a nikoli právní otázka.

¹³¹ Pochopitelně, že „síla veřejného působení“ církve je v první řadě závislá na jiných než právních faktorech.

církve přežitkem. Koexistence státu a církvi mimo jakékoliv vztahy se bez tohoto institutu dobře obejde. Pokud však náboženství a církve, chápané jako soukromou věc, postavíme do protikladu k církvi, jako společenské a veřejné záležitosti (což zde považujeme za přesné označení skutečnosti), pak má status veřejnoprávní korporace, jako nástroj řešení postavení církvi ve společnosti, smysl. V takovém kontextu je jedním z projevů kooperace státu s veřejností, v daném případě s církvi.

Ve vztahu k českému prostředí je nutno uvést, že sice může být prospěšné nechat se vést zkušenostmi, které se osvědčily na jiných místech, ale tyto se vytvořily ve specifických podmínkách určité země a nelze je přenést jinam.

Zdá se tedy, že ve vztahu k problematice veřejnoprávního statusu církve platí pro české podmínky Příbylova věta: *„Nejde pouze o to, která křesťanská konfese je v zemi dominantní, nýbrž o to, jak silně je v ní vůbec přítomen samotný fenomén institucionalizovaného náboženství“*.¹³²

Samozřejmě, že i u nás se stále vzpomíná na časy „legendárního“ austrokatolicismu, tedy sepětí habsburského trůnu a katolického oltáře, kdy institucionalizovaná stránka církve byla silně přítomná.¹³³ Hrdina mluví o: *„určité nostalgii po konfesionálním státu“*, která se však projevuje: *„v jiných podmínkách než dříve, v době, po které snad v koutku duše pošilháváme“*.¹³⁴

Pro katolickou církev v českém prostředí platí, že: *„je třeba se rozloučit s jakoukoli nostalgií po „starých zlatých časech“*, protože: *„Žádná restaurace habsburských poměrů se zřejmě konat nebude“*.¹³⁵ Když už pro nic jiného, tak ze statistických důvodů určitě.¹³⁶ Naopak: *„je třeba přistoupit na pozici plurality, a to důsledně“*.¹³⁷

---

¹³² Viz PŘIBYL Stanislav: Teze Hanse Maiera a odlišnost postavení církvi v České republice a na Slovensku, in: HANUŠ Jiří, VYBÍRAL Jan (eds.) Op. cit. supra, 2005, 193. Tentýž autor k jinému aspektu institucionalizace pro ilustraci výmluvně uvádí: *„Německým přátelům rád říkávám, jak by si český Švejk poradil s církevní daní. Neplatil by ji, ale kdyby mu zesnul prastrýc a pan farář by začal listovat v análech, jestli tento byl plátcem církevní daně, jinak že jej církevně nepohřbí, Švejk by se rozeznil na velebného pána a vytýkal by mu, jak to, že káže lásku, ale nemá ji k jeho strýčkovi. Vždyť je přece křesťan“!* viz Anketa: Budeme si církev platit sami?, in: Universum 3 (2007), 9.

¹³³ Soukromým názorem autora je, že toto vzpomínání je do velmi vysoké míry způsobeno „estetickými“ prvky uvedené epochy (jakékoliv hodnoty), které se dosud nepodařilo smysluplně nahradit.

¹³⁴ Viz HRDINA Antonín Ignác: Sekulární stát - prohra křesťanství, nebo vývojová etapa společnosti?, in: HANUŠ Jiří (ed): Vznik státu jako proces sekularizace, Brno: CDK, 2006, 75.

¹³⁵ Viz OPATRNÝ Aleš: Pastorační situace u nás: Analýzy a výhledy, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 1996, 55.

¹³⁶ Počet členů katolické církve v předlitavské části Rakouské monarchie, kam patřily i české země, činil v roce 1910 celých 90,9 % obyvatelstva, viz [online] [cit. 2008-02-08],

Církev v českých zemích, tedy primárně (nejen z vnitrocírkevních důvodů): „*Bude muset znovu promyslet od základu, kdo je pokřtěný člověk, v čem spočívá jeho radikální novost, jaký je jeho způsob uvažování, vnímání, myšlení, jednání, jakým způsobem je možná integrace víry a života*“.¹³⁸

Uvedené se týká samozřejmě i konkrétní institucionalizované formy církve, u níž veřejnoprávní status předpokládá nároky (viz kap. 3), které by v současné české situaci mohly být zřejmě jen stěží naplněny a hlavně dlouhodobě uskutečňovány.¹³⁹ Z čistě právního pohledu je však postavení katolické církve jako veřejnoprávní korporace nepochybně i v České republice možné, což lze dovést ze skutečnosti, že se církve projevují v některých oblastech jako subjekty práva veřejného, v jiných jako subjekty práva soukromého.¹⁴⁰

Bez ohledu na český kontext pak platí, že: „*Pro demokratické společnosti je charakteristickým jevem akcentování lidských a občanských práv, která v nich nejsou (resp. nemají být) respektována jen z důvodů vnějších, nýbrž jsou (resp. mají být) imanentní součástí jejich právních rádu (...)*“.¹⁴¹

Stejně tak náboženská svoboda, jako základní lidské právo, může být pojímána správně jen na pozadí souhrnu lidských práv. Pokud náleží všem lidem bez rozdílu stejná důstojnost a jsou jim přiznávána stejná práva - například právo podílet se na vedení veřejných záležitostí¹⁴² - pak je srozumitelné, aby výkon náboženské svobody, která hluboce zasahuje a utváří existenci osoby, nebyl pojímán jen jako exkluzivní část soukromí. Věřící jsou obvykle vázáni na společenskou podobu své víry, která umožňuje svým členům

---

<http://en.wikipedia.org/wiki/Austria-Hungary#Religions_in_the_Empire_1910>, zatímco v roce 2001 se k členství v katolické církvi hlásilo v ČR 26,8 % obyvatelstva, viz [online] [cit. 2008-02-08], <http://www.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/o/4110-03--obyvatelstvo_hlasici_se_k_jednotlivym_cirkvim_a_nabozenskym_spolecnostem>. Srovnání je samozřejmě pouze přibližné, protože údaj z roku 1910 se nevztahuje pouze na české země.

¹³⁷ Viz OPATRŇY Aleš: Op. cit. supra, 2006, 27.

¹³⁸ Viz AMBROS Pavel: Pastorační teologie a kontinuita křesťanské tradice, in: ŠPIDLÍK Tomáš, RUPNIK Marko I. (et. al.): Nové cesty pastorační teologie: Krása jako východisko, Olomouc: Nakladatelství Centra Aletti: Refugium Velehrad-Roma, 2008, 69.

¹³⁹ Pravděpodobně by ani pro takové postavení církve nebyl dán soulad s kulturními tendencemi současné české společnosti. Srov. AMBROS Pavel: Kam směřuje česká katolická církev?, Olomouc: Nakladatelství Refugium Velehrad-Roma, 1999, 36-87.

¹⁴⁰ Srov. TRETERA Jiří Rajmund: Op. cit. supra, 2002, 72, BERAN Karel: Op. cit. supra, 144.

¹⁴¹ Viz HRDINA Antonín Ignác: Op. cit. supra, 2004, 43.

¹⁴² Např. čl. 25 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech. V ČR vyhlášen ve Sbírce zákonů pod č. 120/1976 Sb.

realizovat jejich náboženský život, podporuje je učením a nabízí jim (sociální) instituce, v nichž spolupracují na utváření svého života podle svých náboženských zásad.

Proto i náboženská svoboda, jako součást lidských práv, předpokládá závazek státu k její podpoře tak, aby svým občanům vytvořil vhodné podmínky pro její realizaci. Takovou institucionalizovanou pomocí státu může být také veřejnoprávní status pro církve a náboženské společnosti. Pokud již dnes víme, že veřejné nerovná se automaticky státní,¹⁴³ znamená veřejnoprávní status církve nepochybně svobodný prostor pro realizaci náboženské svobody.

Dílčí závěr

Dosud tak často užívané konstatování náboženské neutrality státu se v současnosti projevuje jako osudová iluze. Moderní společnosti jsou - pokud se týká vlastní existence i do budoucna - odkázány na náboženské skupiny jako jsou církve, které chrání základní hodnoty, normy a práva, z nichž právě sekulární společnost žije. Je zřejmé, že takováto (veřejná) role církví může být uskutečňována jen v pomyslném prostoru mimo soukromoprávní a státní sférou.

Dualismus právního postavení katolické církve, která vedle práva státu vždy podléhá (také) vlastnímu kanonickému právu, je neodstranitelný a problémem zůstává pouze jak tuto dualitu co nejlépe řešit.

Církev může mít v právním řádu státu přiznán status veřejnoprávní korporace, pokud bude reflexí podmínek současného světa a nikoli pouze reminiscencí na podmínky minulosti.

Pro domácí prostředí platí, že právní postavení katolické církve jako veřejnoprávní korporace by bylo možné i v České republice, ale veřejnoprávní status předpokládá nároky, které by v současné (české) situaci církve byly spíše těžko uskutečnitelné.

---

¹⁴³ Srov. např. § 2 odst. 7 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách, v platném znění, který explicitně rozlišuje vysoké školy veřejné, soukromé a státní.

ZÁVĚR: *Societas perfecta ex fonte ipso*

Církev se vždy snažila o to, aby si zajistila veřejný (veřejnoprávně) garantovaný prostor, v němž by vyvíjela svoji činnost a kde by mohla uplatňovat své zásady. Tuto snahu reflektoval novověký stát prostřednictvím uznání církve za veřejnoprávní korporace.

Cílem této práce bylo prozkoumat otázku teoretické vhodnosti takového právního postavení (katolické) církve vůbec a v současné době náboženské plurality zvláště. Přihlíželi jsme přitom na nauku církve a zčásti také na současné podmínky České republiky.

V **první kapitole** jsme se zabývali celkovým rámcem poměru mezi církví a státem, výkladem pojmů a významem konfesněprávní úpravy.

V **druhé kapitole** byl popsán institut veřejnoprávního uznání církve ze strany státu z pohledu historického, dále jeho význam a pozice v právním řádu určitého státu.

Konkrétní způsob veřejnoprávního uznání církve se v různých státech liší, a proto jsme v **třetí kapitole** poukázali na způsoby jeho aplikace ve dvou konkrétních státech. Světovou výjimkou je v případě katolické církve tzv. duální systém ve Švýcarsku, tedy současná existence kanonickoprávních a konfesněprávních orgánů, kde ty druhé jsou nositeli veřejnoprávního statusu. Oproti tomu Spolková republika Německo v případě katolické církve vztahuje veřejnoprávní uznání na vlastní kanonickoprávní orgány církve.

Čtvrtá kapitola se věnovala otázce vhodnosti veřejnoprávního statusu z pohledu katolické církve. Byl prozkoumán soulad veřejnoprávního statusu se základními předpoklady fungování současného právního státu. Stanoviskem církve k veřejnoprávnímu statusu pak není obecné univerzální přijetí či odmítnutí tohoto institutu. Církev posuzuje zejména funkční hledisko. V souladu s učením II. vatikánského koncilu o principu zdravé spolupráce však může být veřejnoprávní status vhodným nástrojem.

Na otázku z úvodu, zda církev má mít v rámci právního řádu přiznán status veřejnoprávní korporace odpovídala **pátá kapitola**. Odpověď byla kladná, ovšem za předpokladu, že veřejnoprávní status bude reflexí podmínek současného světa a nikoli pouze reminiscencí na podmínky minulosti. Chápeme-li církev jako společenskou a veřejnou

záležitosti, pak má status veřejnoprávní korporace, jako nástroj řešení postavení církví ve společnosti, smysl. V takovém kontextu je jedním z projevů kooperace státu s veřejností, v daném případě s církví a vytváří vhodné podmínky pro realizaci náboženské svobody. Zároveň jsme konstatovali, i přes teoretickou možnost veřejnoprávního postavení církve v České republice, že veřejnoprávní status přepokládá nároky, které by v současné české situaci církve byly jen těžko uskutečnitelné.

Náboženská svoboda jako velký plod (evropských) dějin umožňuje, aby se společnost, tedy bitevní pole, na kterém se církev a stát vzájemně utkávaly, proměnila v pole, kde se mohou vzájemně setkávat. Tato práce ukázala, že institut veřejnoprávního uznání církve, kterým získávají status veřejnoprávní korporace, může být vhodným nástrojem pro úpravu postavení církve (církví) ve společnosti. I v podmínkách současné pluralitní společnosti.

Samozřejmě zůstává otevřenou otázkou, nakolik předpoklady i pojetí veřejnoprávního statusu v konkrétním případě vyjadřují snahu moderního právního státu o realizaci náboženské svobody, nebo spíše zrcadlí dobu svého vzniku v epoše státní omnipotence. Existence a působení církve na „dokonalém“ veřejnoprávním postavení konec konců závislé nejsou. Církev je sice (z určitého pohledu) *societas perfecta*, avšak (pouze) *ex fonte ipso*. Proto je vždy moudré připomínat si vyjádření jejího Zakladatele, které se také vztahuje k poměru církve a státu: „*Moje království není z tohoto světa*“ (Jan, 18,36).

SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ

Církevní dokumenty

CODEX IURIS CANONICI: Kodex kanonického práva. Úřední znění textu a překlad do češtiny. Latinsko-české vydání s věcným rejstříkem, Praha: Zvon, České katolické nakladatelství, 1994.

DRUHÝ VATIKÁNSKÝ KONCIL: Dokumenty II. vatikánského koncilu, Praha: Zvon, 1995.

KATECHISMUS KATOLICKÉ CÍRKVE, Praha: Zvon, 1995.

PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRAVEDLNOST A MÍR: Kompendium sociální nauky církve, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008.

Knižní publikace

AMBROS Pavel: Kam směřuje česká katolická církev?, Olomouc: Nakladatelství Refugium Velehrad-Roma, 1999.

BERAN Karel: Právnícké osoby veřejného práva, Praha: Linde, 2006.

CORECCO Eugenio: Canon Law and Communio Writings on the Constitutional law of the church, Liberia Editrice Vaticana, Citta del Vaticano, 1999.

FAMOS Cla Reto: Die öffentlichrechtliche Anerkennung von Religionsgemeinschaften im Lichte des Rechtsgleichheitsprinzips, Freiburg: Universitätsverlag, 1999.

FRANZEN August: Malé církevní dějiny, Praha: Zvon, 1995, 2. vydání.

GAUCHET Marcel: Odkouzlení světa: Dějiny náboženství jako věci veřejné, Brno: CDK, 2004.

GRICHTING Martin: Kirche oder Kirchenwesen? Zur Problematik des Verhältnisses von Kirche und Staat in der Schweiz, dargestellt am Beispiel des Kantons Zürich, Fribourg, 1997.

HALAS František X: Fenomén Vatikán, Brno: CDK, 2004.

HALAS František X: Vztahy mezi státem a církví z hlediska jejich mezinárodního rozměru, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002.

HALÍK Tomáš: Vyzván i nevyzván: Evropské přednášky k filosofii a sociologii dějin křesťanství, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004.

HANUŠ Jiří (ed): Vznik státu jako proces sekularizace, Brno: CDK, 2006.

HANUŠ Jiří, VYBÍRAL Jan (eds.): Evropa a její duchovní tvář, Brno: CDK, 2005.

- HANUŠ Jiří, VYBÍRAL Jan (eds.): Náboženství v globální občanské společnosti, Brno: CDK, 2008.
- HATTENHAUER Hans: Evropské dějiny práva, Praha: C. H. Beck, 1998.
- HENDRYCH Dušan: Správní právo: Obecná část, Praha: C. H. Beck, 1996, 2. vydání.
- HOBZA Antonín: Poměr mezi státem a církví, jeho vývoj a přítomný stav, 3. vydání, Praha: vlastní náklad, 1925.
- HRDINA Antonín Ignác: Náboženská svoboda v právu České republiky (Podle právního stavu k 1.1. 2004), Praha: Eurolex Bohemia, 2004.
- HRDINA Antonín Ignác: Texty ke studiu konfesního práva I-III, Praha: Karolinum, 2006-2007.
- HRDINA Antonín Ignác: Prameny ke studiu kanonického práva, Plzeň: Aleš Čeněk, 2007.
- HUNTINGTON Samuel: Střet civilizací, Praha: Rybka Publishers, 2001.
- HURDÍK Jan: Právnícké osoby a jejich typologie, Praha: C. H. Beck, 2003.
- JUERGENSMEYER Mark: Teror v mysli Boží - Globální vzestup náboženského násilí, Brno: CDK, 2007.
- KEHL Medard: Kam kráčí církev? Diagnóza doby, Brno: CDK, 2000.
- KEPEL Giles: Boží pomsta – křesťané, židé a muslimové znovu dobývají svět, Brno: Atlantis, 1996.
- KLOKOČKA Vojtěch: Ústavní systémy evropských států, Praha: Linde, 1996.
- KOCH Kurt: Konfrontace nebo dialog? Palčivé otázky dneška a křesťanská víra, Praha: Vyšehrad, 2000.
- KRAUS Dieter: Schweizerisches Staatskirchenrecht, Tübingen: Mohr Siebeck, 1993.
- LISTL Joseph, PIRSON Dietrich (eds): Handbuch des Staatskirchenrecht der Bundesrepublik Deutschland, Berlin: Duncker Humblot, Zweite grundlegend neugearbeitete Auflage, 1994 (I).
- MAGEN Stefan: Körperschaftsstatus und Religionsfreiheit, Tübingen: Mohr Siebeck, 2004.
- MAIER Hans: Revoluce a církev, Brno: CDK, 1999.
- MOKREJŠ Antonín: Veřejnost: skutečnost - iluze - fikce, Praha: Triton, 2005.
- OPATRNÝ Aleš: Pastorační situace u nás: Analýzy a výhledy, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996.

OPATRŇY Aleř: Cesty pastoraice v pluralitní společnosti, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006.

PEJřKA Josef: Církevní právo se zřetelem k partikulárnímu právu československému, svazek první: Ústavní právo církevní, Semily: nákladem vlastním, 1932.

PESCH Otto Hermann: Druhý vatikánský koncil 1962–1965, Příprava, Průběh, Odkaz, Praha: Vyšehrad, 1996.

POLÁřEK František: Východní křesťanské církve (ortodoxní a katolické), Matice cyrilometodějská, Olomouc, 2002.

PRŮCHA Petr: Správní právo: obecná část, Brno: Masarykova univerzita, 2001, 3. vydání.

PŘIBYL Stanislav: Konfesněprávní studie, Brno: L. Marek, 2007.

ROBBERS Gerhard (ed.): Stát a církve v zemích EU, Praha: Academia, 2002.

SCHATZ Klaus: Dějiny papežského primátu, Brno: CDK, 2002.

SKALICKÝ Karel: Radost a naděje, Církve v dneřním světě, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000.

řPIDLÍK Tomáš, RUPNIK Marko I. (et. al.): Nové cesty pastorální teologie: Krása jako východisko, Olomouc: Nakladatelství Centra Aletti: Refugium Velehrad-Roma, 2008.

TIMPE Nikolaus: Das kanonistische Kirchenbild vom Codex iuris canonici bis zum Beginn des Vaticanum secundum, Leipzig: St. Benno Verlag, 1978.

TRETERA Jiří Rajmund: Církevní právo, Praha: Jan Krigl, 1993.

TRETERA Jiří Rajmund: Konfesní právo a církevní právo, Praha: Jan Krigl, 1997.

TRETERA Jiří Rajmund: Stát a církve v České republice, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

YACOUB Joseph: Ve jménu božím - náboženské války dnes a zítra, Praha: Themis, 2003.

Přispěvky ve sbornících

AMBROS Pavel: Pastorální teologie a kontinuita křesťanské tradice, in: řPIDLÍK Tomáš, RUPNIK Marko I. (et. al.): Nové cesty pastorální teologie: Krása jako východisko, Olomouc: Nakladatelství Centra Aletti: Refugium Velehrad-Roma, 2008, 5-70.

BÖCKENFÖRDE Ernst-Wolfgang: Vznik státu jako proces sekularizace, in: HANUř Jiří (ed): Vznik státu jako proces sekularizace, Brno: CDK, 2006, 7-24.

CAMPENHAUSEN Axel Frhr. von: Der heutige Verfassungsstaat und die Religion, in: LISTL Joseph, PIRSON Dietrich (eds): Handbuch des Staatskirchenrecht der Bundesrepublik Deutschland, Berlin: Duncker Humblot, Zweite grundlegend neugearbeitete Auflage, 1994 (I), 47-84.

CAMPENHAUSEN Axel Frhr. von: Der Austritt aus der Kirchen und Religionsgemeinschaften, in: LISTL Joseph , PIRSON Dietrich (eds): Handbuch des Staatskirchenrecht der Bundesrepublik Deutschland, Berlin: Duncker Humblot, Zweite grundlegend neugearbeitete Auflage, 1994 (I), 777-785.

CASANOVA José: Naděje a úskalí veřejného náboženství, in: HANUŠ Jiří, VYBÍRAL Jan (eds.) Evropa a její duchovní tvář, Brno: CDK, 2005, 83-103.

HRDINA Antonín Ignác: Sekulární stát - prohra křesťanství, nebo vývojová etapa společnosti?, in: HANUŠ Jiří (ed): Vznik státu jako proces sekularizace, Brno: CDK, 2006, 73-81.

KIRCHHOF Paul: Die Kirchen und Religionsgemeinschaften als Körperschaften des öffentlichen Rechts, in: LISTL Joseph, PIRSON Dietrich (eds): Handbuch des Staatskirchenrecht der Bundesrepublik Deutschland, Berlin: Duncker Humblot, Zweite grundlegend neugearbeitete Auflage, 1994 (I), 651-687.

LEHMANN Karl: Náboženství jako soukromá věc a jako veřejná záležitost, in: Sborník z IX. symposia evropských biskupů: „Náboženství jako soukromá věc a jako veřejná záležitost“: Církev v pluralitní společnosti, Praha: Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském 1997, 38-48.

McCLEAN David: Stát a církev ve Spojeném království, in: ROBBERS Gerhard (ed): Stát a církev v zemích EU, Praha: Academia, 2002, 337-354.

PŘIBYL Stanislav: Teze Hanse Maiera a odlišnost postavení církvi v České republice a na Slovensku, in: HANUŠ Jiří, VYBÍRAL Jan (eds.) Op. cit. supra, 2005, 192-195.

Odborné stati a články v časopisech

HALÍK Tomáš: Mluvení o Bohu a mlčení o Bohu – konflikt nebo kompatibilita? Poznámky k jednomu aspektu evropské integrace, in: Teologie&Společnost 3 (2004), 19-22.

HALÍK Tomáš: O Bohu a politice, in: Respekt 51-52 (2007), 56-59.

MORSEY Rudolf: Kulturní boj, Bismarckova preventivní válka proti Centru a katolické církvi, in: Teologie&Společnost 2 (2003), 9-16.

NĚMEC Damián: Typologické zařazení smluv mezi Apoštolským stolcem na jedné straně a Slovenskou republikou (r. 2000) a Českou republikou (r. 2002) na straně druhé, in: Revue církevního práva 24, 1 (2003), 17-26.

SCHALLENBERG Peter: Náboženství - stát - demokracie, in: UNIVERSUM 7 (39) (2001), 6-7.

SUCHÁNEK Drahomír: Katolická církev a kulturní boj, in: Teologie&Společnost 2 (2003), 3-8.

Internetové zdroje

CATTACIN Sandro, FAMOS Cla Reto, DUTTWILER Michael und MAHNIG Hans: „Staat und Religion in der Schweiz - Anerkennungskämpfe, Anerkennungsformen“, Bern: EKR/CFR, 2003, 14, [online] [cit. 2007-08-11] <http://www.ekr-cfr.ch/ekr/dokumentation/shop/00019/00070/staat_religion_gesamt_def-d.pdf?lang=de>.

DUDA Ján: Postavenie Apoštolskej stolice v medzinárodnom práve, in: Tribunal 1 (2005), [online] [cit. 2007-10-28], <<http://tribunal.kapitula.sk/2005-1/postavenie.htm>>.

GRICHTING Martin: „Anerkennung“ der katholischen Kirche nach Zürcher Art ist irreführend, [online] [cit. 2007-12-30], <<http://www.kath.net/detail.php?id=4287>>.

GRICHTING Martin: Kirchenfreiheit in der Schweiz? Staatskirchenrechtliche Hintergründe der Auseinandersetzungen im Bistum Chur, dargestellt am Beispiel des Kantons Zürich, 1-2 [online] [cit. 2007-12-30] <<http://homepage.bluewin.ch/libertas-ecclesiae//afkkr95.pdf>>.

HALÍK Tomáš: Církev a „částečně identifikování“ [online] [cit. 2008-03-08], <http://www.halik.cz/clanky/cirkev_ident.php>.

ISENSEE Joseph: Die Zukunftsfähigkeit des deutschen Staatskirchenrecht [online] [cit. 2004-11-09] <www.erzbistum-koeln.de/export/sites/erzbistum/bildung/schule-hochschule/religionspaedagogik/ru/Isensee.pdf>.

KOSCH Daniel: Kirchliche und staatskirchenrechtliche Strukturen: Gegensatz oder Ergänzung? Risiko oder Chance? [online] [cit. 2007-12-30] <http://www.kath.ch/news/upload_rkz/05-06-22-pfarrkirchenstuetzen.pdf>.

LEHMANN Karl: Zum schiedlich-friedlichen Verhältnis von Staat und Kirche heute, záznam přednášky [online] [cit. 2007-08-30], <http://dbk.de/imperia/md/content/termineveranstaltungen/3245_karlsruhe_staat_kirche070618.pdf>.

LISTL Joseph: Vztah mezi státem a církvemi v Německu, in: Revue církevního práva 3 (1996) [online] [cit. 2007-12-29], <<http://spcp.prf.cuni.cz/1-10/listl.htm>>.

MAIER Hans: Die Säkularisation in Bayern – 1803 Kulturbruch oder Modernisierung [online] [cit. 2007-12-27], <<http://www.kath-akademie-bayern.de/contentserv/www.katholische.de/index.php?StoryID=176>>.

MARRÉ Heiner: Kooperace státu a církve a státní podpora církví - příklad pro Evropu in: Revue církevního práva 2 (2001) [online] [cit. 2007-12-30], <<http://spcp.prf.cuni.cz/15-20/19-marre.htm>>.

MINNERATH Roland: Autonomie církví v Evropě, text osnovy přednášky, in: Revue církevního práva 3 (1999) [online] [cit. 2008-02-09], <<http://spcp.prf.cuni.cz/14/autonom.htm>>.

MURRAY John Courtney: Contemporary Orientations of Catholic Thought on Church and State in the Light of History, [online] [cit. 2008-2-23] <<http://woodstock.georgetown.edu/library/Murray/1949b.htm>>.

PETERSEN Jens: Die Kirchensteuer, Eine kurze Information, Stand 2008, [online] [cit. 2008-1-26], <<http://www.steuer-forum-kirche.de/kist2008.pdf>>.

PŘIBYL Stanislav: Rudolph Sohm a jeho kritika církevního práva, in: Revue církevního práva 2 (1999) [online] [cit. 2007-10-28], <<http://spcp.prf.cuni.cz/13/sohm.htm>>.

RUCH Christian: Das stille Schisma. Was Schweizer Katholiken von katholischen Schweizern trennt, in: Stimmen der Zeit 8 (2007), [online] [cit. 2007-12-28] <<http://www.kath.net/detail.php?id=17549>>.

SALIJ Jacek: Vztah prvních křesťanů ke státu, in: Revue církevního práva 1 (1999) [online] [cit. 2007-06-25], <<http://spcp.prf.cuni.cz/12/salij.htm>>.

Webové stránky

<<http://www.admin.ch>>.

<<http://www.czso.cz>>.

<<http://dbk.de>>.

<<http://www.ekd.de>>.

<<http://www.ekr-cfr.ch>>.

<<http://en.wikipedia.org>>.

<<http://www.erzbistum-koeln.de>>.

<<http://www.halik.cz>>.

<<http://www.kath-akademie-bayern.de>>.

<<http://www.kath.net>>.

<<http://www.km.bayern.de>>.

<<http://mypage.bluewin.ch/libertas-ecclesiae>>.

<<http://www.nomokanon.de>>.

<<http://spcp.prf.cuni.cz>>.

<<http://www.steuer-forum-kirche.de>>.

<<http://tribunal.kapitula.sk>>.

<<http://woodstock.georgetown.edu>>.

<<http://www.zhlex.zh.ch>>.

Nejdůležitější právní prameny

České:

Ústava České republiky č.1/1993 Sb., v platném znění.

Listina základních práv a svobod č. 2/1993 Sb., v platném znění.

Zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, ve znění pozdějších předpisů, v platném znění.

Zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, v platném znění.

Zákon č. 298/1990 Sb., o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého, v platném znění.

Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), v platném znění.

Nařízení vlády ČR č. 566/2006 Sb., o úhradě osobních požitků duchovních církví a náboženských společností, v platném znění.

Zahraniční:

Konkordat zwischen dem Heiligen Stuhl und dem Deutschen Reich [online] [cit. 2007-12-10], <<http://specp.prf.cuni.cz/dokument/reichsko.htm>>.

Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft vom 18. April 1999, (Stand am 1. Januar 2008) [online] [cit. 2007-12-29] <<http://www.admin.ch/ch/d/sr/101/index.html>>.

Verfassung des Kantons Zürich (vom 27. Februar 2005) [online] [cit. 2007-12-29] <<http://www.zhlex.zh.ch/Erlass.html?Open&Ordnr=101>>.

Kirchenordnung der römisch-katholischen Körperschaft des Kantons Zürich (vom 28. November 1982) [online] [cit. 2007-12-30] <<http://www.zhlex.zh.ch/Erlass.html?Open&Ordnr=182.12>>.

Citovaná judikatura

Bundesverfassungsgericht: Pressemitteilung Nr. 159/2000 vom 19. Dezember 2000 [online][cit. 2007-12-30], <<http://www.uni-tuebingen.de/kirchenrecht/nomokanon/urteile/bverfg001219.htm>>.

Bundesverwaltungsgericht: Pressemitteilung Nr. 7 vom 10. Februar 2006) [online] [cit. 2007-12-30], <<http://www.uni-tuebingen.de/kirchenrecht/nomokanon/urteile/bverwg060210.htm>>.

SEZNAM GRAFŮ

Seznam grafů

Graf 1 Právní subjektivita katolické církve a Apoštolského stolce a jejich vzájemný vztah,
při zohlednění existence státu Vatikán

Graf 2 Formy uznání náboženských společností – analytické schéma

Graf 3 Organizační struktury katolické církve a politické orgány

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

AG	Ad gentes - Dekret II. vatikánského koncilu o misijní činnosti církve
CIC	Codex iuris canonici - Kodex kanonického práva z roku 1983
CIC/1917	Codex iuris canonici - Kodex kanonického práva z roku 1917
COMECE	Commissio Episcopatum Communivitatis Europensis - Komise biskupských konferencí zemí Evropské unie
ČR	Česká republika
DH	Dignitatis humanae - Deklarace II. vatikánského koncilu o náboženské svobodě
EKD	Evangelischen Kirche in Deutschland
EKR/CFR	Eidgenössische Kommission gegen Rassismus/ Commission fédérale contre le racisme
EU	Evropská unie
GG	Grundgesetz - Základní zákon (ústava) SRN z roku 1949
GS	Gaudium et spes - Konstituce II. vatikánského koncilu pastorální o církvi v dnešním světě
ChD	Christus Dominus - Dekret II. vatikánského koncilu o pastýřské službě biskupů v církvi
KKC	Katechismus katolické církve
LG	Lumen gentium - Konstituce II. vatikánského koncilu věroučná o církvi
OP	Ordo Praedicatorum - Řád bratří kazatelů (dominikáni)
OPraem	Ordo Praemonstratensis - Řád premonstrátů (premonstráti)
OSN	Organizace spojených národů
PF UK	Právnická fakulta Univerzity Karlovy
Sb.	Sbírka zákonů
SEK-FEPS	Schweizerischer Evangelischer Kirchenbund - Fédération des Églises protestantes de Suisse
SNC	Kompendium sociální nauky církve
SRN	Spolková republika Německo
UK	Univerzita Karlova
UR	Unitatis redintegratio - Dekret II. vatikánského koncilu o ekumenismu
USA	United States of America - Spojené státy americké
WRV	Weimarer Reichsverfassung - Výmarská říšská ústava z roku 1919

ANOTACE / ANNOTATION

Jméno a příjmení autora:	Zdeněk Man
Název bakalářské práce:	K právnímu postavení katolické církve jako veřejnoprávní korporace v rámci vnitrostátního práva - nástin koncepce
Název práce v angličtině:	Toward Legal Status of The Catholic Church as Public Law Corporation within National Law - Outline of the Concept
Katedra:	pastorálních oborů a právních věd
Vedoucí diplomové práce:	doc. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., O.Praem.
Rok obhajoby:	2008
Počet stran:	68

Anotace

Práce přináší nástin koncepce tzv. veřejnoprávního uznání církví a náboženských společností státem, kterým získávají církve status veřejnoprávní korporace, při zaměření na katolickou církev. V práci jsou proto analyzovány zahraniční modely aplikace této koncepce, konkrétně ve Švýcarsku a SRN, které by mohly být poučenou inspirací i pro Českou republiku. Veřejnoprávní status je v práci zasazen do kontextu moderního právního státu, jako jeden z projevů kooperace státu s církví, kde vytváří vhodné podmínky pro realizaci náboženské svobody.

Annotation

The thesis brings an outline of the concept so-called special public law status (recognition as a public law body), that provides church and religious communities with an organizational framework peculiar to public law corporation (corporate body under public law), focused on the catholic church. Therefore at the thesis are analysed the foreign models of an application of this concept, in the concrete in Switzerland and in Germany, that might be, as well, an instructive inspiration for Czech Republic. The public law status is through this thesis sets into the context of the modern constitutional state, as one of the signs of cooperation between state and church, hence it forms appropriate conditions to exert religious freedom.

Klíčová slova

- církev,
- vztahy církve a státu,
- konfesní právo a církevní právo,
- veřejnoprávní uznání,
- veřejnoprávní status,
- veřejnoprávní korporace.

Keywords

- church,
- church - state relationships,
- state ecclesiastical law and church law,
- public law recognition,
- public law status,
- public law corporation.

ÚDAJE O POČTU ZNAKŮ

Počet stran:	68
Počet slov:	21 203
Počet znaků (bez mezer):	131 991
Počet znaků (včetně mezer):	153 371
Počet odstavců:	725
Počet řádků:	2 640